

تصویر ابو عبد الرحمن کردی



نەمراز

له زمانى كوردیدا

دوكتور ئیبراهیم عزیز ئیبراهیم

ARTICLES

IN

KURDISH LANGUAGE

DR. E. AZIZ EBRAHIM



مەندى اقرأ الثقافى

www.iqra.ahlamontada.com

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

برای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى اقرا الثقافی)

بۆدابهزاندنی جوژهها کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

[www.iqra.ahlamontada.com](http://www.iqra.ahlamontada.com)



[www.iqra.ahlamontada.com](http://www.iqra.ahlamontada.com)

للکتب ( کوردی ، عربی ، فارسی )

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پاری یه کهم

نامرازی مور فول ————— وژی

(علم المرف)



- ناوی کتیب : ئامراز له زمانی کوردیدا
- نووسەر : دوکتور ئیبراهیم عهزیز ئیبراهیم
- بلاو کهره وه : ناوهندی بلاو کردهنه وهی فرههنگ و ئهدهبی کوردی
- ( انتشارات صلاح الدین ایوبسی )

تیراژ : ۳۰۰۰

چاپی یهکهم : ۱۳۶۷

نه خشینه ری روو بهرگ : مستهفا قازی

پیشه کی :

بابه تی ئا مراز تا ئیستا نه بوته با سکی سه ربه خو ، وه هیج لیکۆلینه وه یه کی تایبه تی له کتیبخانه ی کوردیدا ده رباره ی نابینریت . ئه وه ی له م رووه وه بهرچا و ده که ویت چهنده کورته با سکردنیکه . ئه م کورته با سانه ش وه نه بی هه موو ئا مرازه کانی گرتبیته وه ، به لکه یه کی یان دووان یان زیاتر له و ئا مرازانه ی گرتوته وه ، ئه وه ش له کتیبه ریزمانیه کانی ریزمان نووسانی کورد ، یان غهیری کورد ده بینریت . ته نانه ت من له ئا مراز ی سینتاکسی یه وه لیکۆلینه وه یه کی تایبه تیم نه قه واره ی کتیبکدا بلاو کردوته وه وله سالی ۱۹۸۰ چا پکرا وه به ناوی ههنده ئا مراز ی سینتاکسی له زمانی کوردیدا . هه روا لیره شدا وردبوونه وه یه که له چهنده ئا مراز ی زمانی کوردی ده خه مه پیش چاوی خوینده واران ی به ریز بوئه وه ی ئه م بابته له قالبیکی تایبه تی و وردبوونه وه یه کی تایبه تی دا لای ، خوینده وارانمان ئا شکرا بییت . هه روا بوئه وه ش که ئا مرازه - کانی زمانی کوردی با سکی تایبه ت به خو یه وه بگریته بهر .

ئه م با سه م ئا مرازه کانی خواره وه ده خاته پیش چا و :

۱- ئامرازی بانگ کردن صبح صبح

۲- ئامرازی پرسپار

۳- ئامرازی سهرسورمان

۴- ئامرازی ناسراوی ونه ناسراوی

۵- ئامرازی کوؤ

۶- ئامرازی فرمانی

۷- ئامرازی په یوه ندی

۸- ئامرازی خوؤزی

۹- ئامرازی نه فی - نه ری

۱۰- ئامرازی پله ی بهرا ووردوبالآ

۱۱- ئامرازی داوا کردن وپارانده وه

بوئهم ورد بوونه وه یه ش چند سهرچا وه یه کم بینسون وله

لاپه ره ی سهرچا وه کان پیشانم داون.

## بهشی یه کهم

ئامرازی بانگ کردن ،

له زمانى ئه ده بى ئه مپوئى كوردیدا ئامرازی بانگ  
کردن ئه مانى خواره وهن :

ئهى ، هۆ ، هئى ، يا ، و ، ه ، ئى ،

۱- ئهى :

ئهم ئامرازی بانگ كردنه له لایهن گشت ریزمان نووسانى  
كوردده وه باس كرا وه وه ئامرازی بانگ كردنیا داننا وه .  
زۆر به ئاشكرا به كار ده هینریت بۆ بانگ كردن له زمانى  
كوردیدا وه ههر دوو دیالێكته بنچینه یه كانى زمانى  
كوردیدا ههیه .

ئهم ئامرازه بۆ بانگ كردنى (كهس) چ ئیروچ مئى ،  
ههروهها به كار ده هینریت بۆ بانگ كردنى كۆمه لێك  
وهك له نمونه كانى خواره وهدا دیاره :

- ئهى ها و ولاتیانى خۆشه وىست !

۱- ئهى جهما وهرى گهلى كوردمان یه كگرن .

۲- ئهى قوتا بیانى دل سوژ بخوینن .

۳- ئەى خوشك وبراىانى خۆشەويست .

ئەم ئامرازە بەكار دېت ھەرچەندە رستەشلەئارادا نەبى  
ونەشكەوتىبېتە ناو رستەوہ

ئەى كرىكارانى ماسولكەپۆلايى

ئەى دلپاران

ئەى جووتياران

ئامرازى ( ئەى ) لەگەل رستەش بەكار دېت وخۆى دەنوئىنېت ،  
بەنموونە :

ئەى خەبات گىران رىگاي خەبات بىگرنەبەر

ئەى خوئىندكارانى كورد بەگەرمى بخوئىنن.

ئامرازى بانگ كوردنى ( ئەى ) بۆ بانگ كوردنى شتېش بەكار دېت  
وہك داوا كوردن و بانگ كوردنى نىشتمان ، ھەر وہك لەشئىعەرى  
كوردىدا ھاتوہ .

ئەى وەتەن مەفتوونى تۆم وشئوہتم بىركەوتەوہ

ئامرازى ( ئەى ) ھەردەم دەكەوئتە پېشەوہى رستەبسان  
بانگ كراو . بەھىچ جۆرىك ناتوانئى بكەوئتە ناوہوہ يان ،  
دواوہى بانگ كراو بەنموونە :



ئەي كاكەي شوان يەجكار دەروون زووخالم  
چاۋەپىي دەنگىكى بەرزى شمشالم

۲- ئامرازى بانگ كوردنى ( ھۆ )

ئەم ئامرازە لەزمانى كوردیدا چ لەزمانى ئەدەبى  
يان ئاخافتندا بۇ بانگ بەكار دىت ، بۆنمۈنە :

ھۆبرام !

ھۆكاكە !

ھۆخالم !

ئامرازى (ھۆ) بەس لەگەل ناۋى نىر بەكار دىت بۆ  
نمۈنە :

ھۆشوان !

ھۆئاسۆ !

ھەروەھادەتوانى لەگەل ناۋى گشتى (كۆ) ش بەكار دىت .  
بۆنمۈنە :

ھۆبراينە !

ھۆخزمينە !

ھۆكچينە !

لہدہربرپینہکانی سہرہوہدا ووشہکانی ( برایینہ ، خزمینہ  
 کچینہ ) ناوی گشتی (کو) ن . کہلہواندا ئامرازی  
 ( ان ) بوّتہ "ین" : کچان بوّتہکچینہ وخزمان بوّتہ خزمینہ  
 دہشتوائی لہگہل ہندی وشہی ناوی گشتیدا پیتی ( ا ) لہ  
 ئامرازی ( آن ) بمینیتہوہ بہلام ئہخاسیہتہکم بہکار دیت  
 ۳- ئامرازی بانگ کردنی (ہی)

ئہمہ ئامرازیکی کہم بہکار ہاتوہ لہزمانی  
 کوردیدا وہرلہگہل ناوی ( می ) بینہ بہکار دیت  
 بہنمونہ :

ہی رہوشہن !

ہی نازہنین !

ہی پہروین !

زورجار کہئامرازی بانگ کردنی (ہی) دہچیتہ سہرناوہکہ  
 پیتی ( ی ) وہردہگریت بہنمونہ :

ہی خہجی !

ہی گولشہنی !

ئامرازی (ہی) لہگہل ناوی گشتی تاکی مینہ بہکار دیت .

به‌نمونه :

هئ دایه !

هئ ژنی !

ئامرازی بانگ‌کردنی (یا) :

ئهم ئامرازه له‌زمانی کوردیدا هه‌یه چه له‌زمانی  
ئاخافتن یان ئه‌ده‌بیدا ، به‌لام له‌بنچینه‌دا کوردی نیه وله  
عه‌ره‌بی یه‌وه هاتۆته ناو زمانی کوردی ، له‌م زمانه‌دا  
به‌زۆری له‌گه‌ل ناوی پیرۆز به‌کار دیت وه‌کوو : خوا ،  
په‌نجه‌مبه‌ر ، مه‌مه‌د ، به‌نمونه :

یاخوا !

یامحمد !

ئامرازی بانگ‌کردنی (ۆ) : ئامرازیکی کوردی‌یه

کوپۆ وه‌ره

عه‌زو بپروا !

ئهم ئامرازه له‌زمانی کوردیدا که‌م به‌کار دیت ، به‌کار  
هێنانی له‌دیالیکتی سه‌روو زۆرت‌ره‌له‌هی خواروو .  
ئامرازی ناو‌ب‌راو هه‌ر له‌گه‌ل ناوی نێر به‌کار دیت و



که سینه

براینه

ئەم ئامرازە بۆ ناوی گشتی (کۆ) (نیرومی) بەکار دیت

ئامرازی (ه) دەتوانی بچیتە سەر ناوی کۆی مینە. بە

نموونه: *بۆ حاکم حاکم سەرد عا ئی*

کچینه! *بۆ عۆز دە لێی اهه حوسان به سهرمان کینه*  
خوشکینه! *به لام ناوان بلێما هه حوسان*

ئامرازی بانگ کردنی (ۆ): *به سه ره مان کینه - به تگوه ده*  
ئەم ئامرازە لە زمانی کوردیدا بەکار دیت و ئاشکرا بەبە

نموونه:

پوری!

خوشکی!

کچی!

ئامرازی (ۆ) بانگ کردن لە زمانی کوردیدا هەر لە گەل

ناوی (می) بەکار دیت، ناوێکە (چ) گشتی بێت یان

ناویکی تایبەتی بێت.

## بەشى دووهم

### ئامرازە كسانى پرسىيار

لەزمانى كوردیدا ئامراز ھەيەتايبەتە بەپرسىيار ھو، ئەمانە  
كۆمەلە ئامرازىكىن لەم زمانەدا پرسىيار دروست ئەكەن، لە  
مانەى خوار ھو :

بۆ، چ، بۆچ، بۆچى، چۆن، ئايا، كەى، چەند، چى، كى، كامە  
كوا، لەبەرچى، كوئى ( لەكوئى، بۆكوئى، تاكوئى ).  
ئامرازى (بۆ) :

لەنووسىن وقسە كردندا بەكار دەبردەى " ھۆى " شتىك دەپرسى:  
ئەم ئامرازە دەتوانى رستەى پرسىيار دروست بكات بەنموانە :  
بۆكتىبەكەت نەخوئىندۆتە ھو ؟

ئامرازى (بۆ) دەتوانى بكەوئىتە پىش فرمانە ھو بەنموانە :  
بۆھا تووئىھ ئىرە ؟  
بۆنەھا تىھ ئىرە ؟

ئامرازى (بۆ) دەكەوئىتە پىش ئەوووشەبەى كەمەبەستمانە  
بىزانىن لەرستەدا بۆنموانە :  
بۆدوئىنى دىيار نەبووئىت ؟

لەرستەى سەر ھو ھەدا مەبەستمانە بزانىن دىيار بوون لە

دوینیدا ، له بهر شه وۀا مرازى (بو)ى كه وتوتۀه پيش .  
ئامرازى (بو) ده كه وپته پيش ناوى پرسراو . وه كوو :

بو دوینى نه هاتى ؟

ليره دا ئامرازى (بو) كه وتوتۀه پيش وشهى دوینى كه مبهسته  
بزانىن نه هاتن له دوینیدا .

ئامرازى (چ) :

ئهم ئامرازه بو پرسىنى بهر كار (مفعول) له غهبرى ئىنساندا

به كار ده بردرئ ، وهك : چ ده نووسى ؟ بهرح نيه نه نهيا تو حكه له ورو  
ليره دا مبهسته زانىنى شه وشته يه كه ده نووسرئ ؟ له وه لامدا سطر  
ده لپين :

نامه ده نووسم

ئامرازى (چ) له ناو رسته دا بو ده ست نيشان كردن يان بو

هه لپژاردن به كار دین . به نمونه :

چ كهس ؟ چ شت ؟

ئامرازى (چ) كه ده كه وپته پيش ناويك نا وه كه ئامرازى

نه نا سراوى يهك وه ره شه گرئت . واته ( يهك ) وه ره شه گرئت .

چ كتيبيك ؟ چ كه سيك ؟

ئا مرازى (چ) دەكەوئىتە پېش فرمانىش ، بەنمۈونە :

چ دەكەي؟ چ دەخۇي؟

ئەگەر ھات وئا مرازى پىسىار (چ) ئەگەل فرمانى تىپەر ھات  
لەكاتى رابردوودا راناوى لكاو وەردەگىرئىت چۈنكە  
ئەبئىتە بەركارى يەكسەر ، بۆنمۈونە :

چم كىرد؟ ، چت كىرد؟ چى كىرد؟ ، چىمان كىرد؟ ، چىتان كىرد ؟  
ئا مرازى (بۆچ) :

ئەم ئا مرازە لەرووى دروست بوونەوہ ئا مرازىكى لەزمانى  
كوردىدا دروست بكات وھەمان ماناى "بۆ" دەدا :

بۆچ منت ناوئ ؟

بۆمنت ناوئ ؟

ئا مرازى بۆچى :

ئا مرازىكى لىكدراوہ لە ( بۆ + چى ) پىكھا تووہ ، ئەم ئا مرازەش  
دەتوانئ رستەي پىسىار دروست بكات وھەمان ماناى " بۆ"  
دەدا .

بۆچى نەگىرىم سەدكەرەتم دل دەشكىنى ؟

"بۆچى" ھەروہا بەماناى بۆچ شتىك ياج مەبەستىك بەكار



دەبردئى ۋەك :

بۇچى دەروانى ؟ يانى لەج شتىك دەگەرئىيى ؟ بۇچى ھەول  
ئەدەي ؟ يانى بۇچ مەبەستىك تىدەكۈشى ؟

ئامرازى چۇن :

ئامرازىكى پرسیارە ، كەچلۇنايەتى وچۇنەتى كار ، يا حال  
ۋەحوال دەپرسى ؟ چۇن فىرى كوردى بم ؟ كاكە چۇنى ؟ چۇن  
دەچىە سەركار ؟

ئازاد چۇن ھات ؟

ئامرازى ئايا :

دەكەۋىتەپىش رستە ۋەدىكاتە پرسیار ، ۋەك :  
پەروىن ھاتەئىرە .

ئايا پەروىن ھاتەئىرە ؟

ئامرازى كەي :

ئەم ئامرازە كات ۋزەمان دەپرسى : ۋەك

كەي سەردا نىكىمان دەكەيت ؟

كەي چۈیتە تاران ؟

ئامرازى چەند :

ئەم ئامرازە ، ژمارە دەپرسى ۋە ھەمىشە دەكەۋىتەپىش ئەو  
ناۋەي كەژمارەي پرسىار كراۋە ۋەك :  
ئەم سال چەند كىتەب خويندۆتەۋە ؟  
چەند بىرات ھەيە ؟

لەرستەكەدا ديارە چەند دەتوانى بكەۋىتە ناۋ رستەۋە ، بەلام  
ھەردەمدەكەۋىتەپىش ۋە شەي پرس كراۋە ۋە .  
ئامرازی كى :

بۆپرسىنى فاعىل يا بەركار ( مفعول ) لەئىنساندا بەكارى  
دەبەن ۋەك :

كى يارمەتىمان دەدا ؟ ھىوا يارمەتىمان دەدا ( فاعل )  
كى بانگ دەكەي ؟ ھىوا بانگ دەكەم ( مفعول )  
ئامرازی كامە :

( كام ) ئامرازی پرسىارە بۆھەلبىژاردن ۋە دەست نىشان كردن  
كامە ( كام ) چىرۆكت بەدلە ؟  
كام كىلاۋت دەۋى ؟

ئامرازی كوا :

ئەم ئامرازە شوپىن ۋە جىگە دەپرسى

کوا خویندکاره کان؟

کوا مالہ کانتان؟

بهشی سئ ههم

ئامرازه کانی سهرسورمان

لهزمانی کوردیدا ئهم ئامرازانهی خوارهوه بۆ سهرسورمان  
بهکار دیت :

ههیهها ، پهکوو ، پهکوف ، چهک ، ههک ، پهیح ، پهحا ، ( تهح ، تهحه  
تهحا ) ، ئهک ، ههو ، چش ، ( وای ، ئای ، ئوخهی ) ، ئاخ  
ئوف ، بهه بهه .

۱- ههیهها لهوکردهوه نابهجئیه !

۲- پهک لهوقسه خوۆشه !

۳- پهکولهوههوایهناخوۆشه !

۴- ههک لهم وتهجوانه !

۵- پهح لهوههواسارده !

تیبینی:

ئامرازه کانی سهرسورمان ( پهح ، پهیح ، پهیح ) ئهمانهههرسیکیان  
یهک روالهتیاان ههیه بهلام جیاوازی یهکی فۆنهتیکی له  
نیوان ههر سئ ئامرازه کهدا ههیه . سئ ئامرازی سهرسورمانی  
- تر ههیه (تهح ، تهحه ، تهحا ) ئهمانهشله روالهتایهکن  
بهلام جیاوازی یهکی فۆنهتیکی لهنیوانیاندا ههیه ، ئامرازی

تەح يان تەحا لەنموونەي خوارەوهدا ديارە :

تەح لەوقسەبەجئىيە !

جارى واھديە ئا مرازى تەح دەكەوئتە دواى رستەبەنموونە :

دوئىنى كتيبيكى ۵۰۰ لاپەرەيىم خوئندەوہ ، تەح لەوقسەيە !

نموونە بۆ ئامرازى (واى):

واى لەو كچەجوانە !

ديسان (ئاي) :

ئاي لەوبەلايە !

لەبەرھيئانى ئامرازەكانى سەرسورمان فۆرمى (لەو) بەكار

دئت و دەكەوئتە دواى ئامراز ، بەلام ھەندئ ئامراز ھەيەوہك

( واى ، ئاي ، وەي وەي ) ئەمانەئەتوانن لەسەرەتاي رستەش

بئىن . وفۆرمى (لەو) وەرناگرن ، ھەروەھا ھەندى جار

فۆرمى (لەو) وەردەگرن .

ئامرازى ترى سەرسورمان دەتوانئ لەكوئايى ووشەشدا بيئت

( تەح ، چش ، پئح ) .

## بهشی چوارهم

### ئامرازه کانی ناسراوی ونه ناسراوی

له زمانه کوردیدا کو مه لیک ئامرازه هیه ده چنه سر ناو ده یکه نه ناسراو یا نه ناسراو .

خویندکار هکه خویندکاره که ناسراو

یک خویندکار یک نه ناسراو

ئامرازه کانی ئیره بریتین له ( که ، هکه ، یک ، دک ، یهک

ئ ) .

ئامرازی که :

ئامرازیکی ناسراوه تایبه ته به و ناوانه که کو تاییان به

پیتی بزوین هاتوو ، ههروهک له نمونه کانی خواره وه دا دهر

ده که وئ :

چیا چیا که ، ده ریا ده ریا که

هه رمی هه رمی که ، په نجه ره په نجه ره که

تیبینی :

شه که ره هاتوو ناوی "ههی" کو تاییه به پیتی بزوینی (و) ، (وو) هاتوو

لیره دا له گه ل ده ستووری ئامرازی "که" ناروات ، به لکوو ئامرازی (هکه)

وه رده گرن .

پیاو پیاوه که ، خانوو خانوو که

ئامرازی يەك :

ئەم ئامرازە دەچتە سەرئەو ناوانەي كەكۆتايي يان بە  
پيتي بزويڭ ھاتبیت ( ئا ، ا ، ئ ، و ، ی ، ە ) ھەرۈەك ئەم  
نمونا نەي خوارەوہ :

چيا + يەك چيايەك، دەريا دەريايەك ( ا )

دئ دئ يەك ، ھەرمئ ھەرمئ يەك ( ی )

ھەلۆ ھەلۆيەك ، شانۆ شانۆيەك ( و )

کانی کانئ يەك ، قوتايي قوتايي يەك ( ی )

پەنجەرە پەنجەرەيەك، شووشە شووشەيەك ( ە )

ئەگەر ھاتوو وشەكەيان ناوہكە كۆتايي بەپيتي بزويڭي(وو ،

و) ھاتبئ ناوہكە ئامرازی (يەك) ۋەرناگريت بەلكوو (يک )

ۋەردەگريت . ۋەك :

خانوو خانوويك نەك خانوويەك

ئامرازی يەك : ( يک )

ئامرازيكى نەناسراوہ ، تايبەتە بەو ناوانەي كۆتايييان

بەپيتي نەبزويڭ ھاتووہ ، نموونە :

شاخ شاخ يەك ، بەرد بەرد يەك

ئامرازی ئ :

ئەمەش ئامرازیکی ئەناسراوہ ، تاییبەتە بەوناوانەہی کە  
کۆتاییان بەپیتی بزوین ئەہاتووہ :

گوند گوندی ، کورد کوردی

ئامرازی ەک :

ئامرازیکی ئەناسراوہ ، بەوناوانەوہ دەلکی کە کۆتاییان  
بەپیتی ئەبزوین . وەک لەخوارەوہ دا دیارہ :

ژن ژنەک ، کور کورەک ، کچ کچەک

لەموکریان وەہولپرو گۆقەرەکانی کرمانجی ژووورو بەکار  
دیت . نیشانەہی کۆ بەناوی ئەناسراوہ وە نالکی و بۆکۆ

کردنەوہی ئەم ناوانە واژەہی "چەند" "ہیندی" "ہیندییک"  
بەکار دەبەین . وەک چەند کەسیک . ہیندی کەس .



## بهشی پینجه م

### ( ئامرازی کۆ )

له زمانى كوردیدا كۆمهلیك ئامراز هه ن ده توانن ناوى كۆ  
دروست بکه ن ئه وانیش ئه مانه ن ( ان ، هات ، جات ، وات ،  
گهل ).

ئامرازی ( ان ) :

ئهم ئامرازه ده توانی هه موو ناویکی كوردی بکاته كۆ  
ئامرازی ( ان ) له زوربه ی زۆری گوڤارو دیالیکته کانی زمانى  
كوردیدا به کار ده هینریت ، له بهر ئه وه ده توانین بلین  
( ان ) تاقه ئامرازی کۆیه و ئامرازیکی گشتی یه که ده توانی  
ناوى تاک بکاته کۆ ، وه کوو .

نووسەر + ان نووسهران ، ژن ژنان ، پیاو پیاوان  
ئه گهر ئامرازی ( ان ) چوه سهر ئه و ناوانه ی که کۆتاییا ن  
به پیتى بزوین ( آ ، ی ، ئ ، و ) هاتوه لیره دا ئامرازی کۆی  
( ی ) وه رده گریت و فۆرمى ( یان ) دروست ده بێت . وه کوو :

چیا چیا یان ، ههرمی ههرمی یان ، هه لۆ هه لۆ یان  
ئامرازی ( آن ) ده چیته سه ر ناوى ناسراویش ، لیره دا پیتى  
بزوینى دووه می ئامرازی ناسراو ده که ویت . بۆنموونه :

## پیاوه که پیاوه کان

ٲا مرازى (ان) ده توانئ بچئته سه رناوى ديارخه ر، بؤنموونه :

خوئندكارى زيره ك خوئندكارانى زيره ك

له ليكدانى سينتاكسى سه ره وه ٲا مرازى (ان) چؤته سه روشه مى

خوئندكار كه ناويكى ديارخه ر ، وه هره وه ها نيشانه مى

ئيزافه ت ده كه ويته دواى ٲا مرازى (ان) بؤنموونه :

خوئندكاران + ى زيره ك

ٲيبنى:

١- شه گهر به دواى ناوى ديارخه ر و دا ديارخه رىكى ناسرا و

هاتبوو ، ٲا مرازى (ان) ده چئته سه ر ديارخه ر ناسرا وه كه :

خوئندكاره زيره كه كه خوئندكاره زيره كه كان

٢- شه گهر هاتوو دوونا و به دواى به كدا هاتبوون و به

يارمه تى ٲا مرازى په يوه ستى (و) ٲيكه وه به سترابوون

ٲا مرازى (ان) ده چئته سه ر رسته مى ناوى دووه م وه كوو :

كريكارو جوتيار كريكارو جوتياران .

كوپو كچ = كوپو كچان

ٲا مرازى هات :

ئەم ئامرازە زۆر كەم لەزمانى كوردیدا بەكار دیت و تەنیا  
لەوشى (دییەت ، میوهات) دا دیارە .

ئامرازى جات :

ھەروەھا ئەمیش ئامرازىكى كۆپە ولەزمانى كوردیدا  
كەم بەكار دیت ولەوشى ( میوهات ) دا دیار دەكەوئیت .

سەوزە + وات      سەوزە وات

ئاغا + وات      ئاغا وات

ئامرازى گەل:

ئەمەش ھەروەھا ئامرازىكى كەم بەكار ھاتووە ھەك :

كوپگەل، ھەرگەل (بەرخەل)، گاگەل .

## بەشى شەشەم

### ئامرازی فرمانى (فعل)

لەزمانى كوردیدا كۆمەللىك ئامراز ھەيە ، ئەم ئامرازانە  
لەگەل فرماندا دەردەكەون فۆرمى نوئ بۆ فرمان دروست  
دەكەن ، وەك ئامرازەكانى (ب، بايە ، دە ، ەر ، رى ، را ) وەك :

خوردن	خور (رەگ)	بخۆ
کردن	کرد (رەگ)	کردبايە
پيوان	پيو	پيور
نووسين	نووس	نووسەر
شىلان	شىل	دەشىلەرئ

۱- ئامرازی (ب) :

ئەم ئامرازە تايبەتە بەفرمان - دەتوانئ بکەوئیتەپیش  
رەگى فرمانى کاتى ئیستا وە دەلالەتى داخوازی دروست  
دەکات ، بۆنموونە :

بخۆ = ب + خۆ

بنووس = ب + نووس

ئامرازی (ب) دەشتوانئ بکەوئیتەپیش رەگى را بردووی فرمان  
لەم حالەتەدا دەلالەتى مەرچ وئارەزوو دروست دەکات وەك :

بشووشتايه = ب + شووشت + ايه

ئەگەر دەستی بشووشتايه نهخۆش نهدهبوو. بريادهستی  
بشووشتايه ! ليره دا جيا وازيهك بهدی دهكریت لهبهكار  
هينانی ئامرازی (ب) ئەگەر ئامرازی (ب) كهوته پيشرهگی  
كاتی ئیستا دهلالهتی داخوازی دروست دهكات بهلام ئەگەر  
كهوته پيشرهگی کاتی رابردووی فرمان لیره دا دهلالهتی  
ئارهزوو ومهرج (تمنا و شرط) دروست دهكات .

۲- ئامرازی (ده):

ئەم ئامرازهش دهكهوئته پيشرهگی فرمان ،چ رابردوو چ  
ئیستا ، ئەگەر كهوته پيشرهگی کاتی ئیستا ، کاتی ئیستای  
فسومان دروست دهكات ، وهك :

دهخۆم ده + خۆ + م

دهنووم ده + نوو + م

ئەم ئامرازه دهتوانی بکهوئته پيشرهگی کاتی رابردوو، لیره  
- دا کاتی رابردووی بهردهوام دروست دهكات . بۆنموونه :

دهمشووشت ده + م + شووشت

۳- ئامرازی (را):

ئەم ئامرازەش دەچىتە سەر رەگى كاتى رابوردوو ئىستا  
 لەفرمانى تىپەردا وەفۆرمى پەسىقى ( مېھول ) كاتى  
 رابردوو دروست دەكات . بۆنمونه :

ناشتن            ناسترا            نىژرا

۴- ئامرازى (ئ) :

ئەم ئامرازەش دەچىتە سەر رەگى فرمانى (فعل) تىپەرو  
 فۆرمى پەسىقى (مېھول) بۆكاتى ئىستا دروست دەكات . بۆ  
 نمونه :

دەناشتىرى            دە + ناشت + رى

دەنىژرى            دە + نىژ + رى

دەبىنرى            دە + بىن + رى

۵- ئامرازى (ە) :

ئەم ئامرازە دەچىتە سەر رەگى كاتى ئىستاي فرمان  
 وەناوى بىكەر ( اسم فاعل) دروست دەكات . بۆنمونه :

نووس + ە            نووسەر

خوئىس + ە            خوئىندر

۶- ئامرازى (را و) :

ئامرازی (راو) ئامرازیکی تایبەتە بۆ دروست کردنی  
ناوی بەرکار (اسم مفعول)، ئەم ئامرازە دەچیتەسەر  
رەگی کاتی ئیستای فرمانی تیپەر فۆرمی نوێ دروست دەکات  
بۆنموونە :

نووس + راو نووسراو

بین + راو بینراو

## بەشى ھوتەم

"ئامرازی پەيوەندى"

لەزمانى كوردیدا كۆمەلە ئامرازىك ھىيە لەنا و رستەى  
سادهدا بەكار دىت و پەيوەندى لەنيوان دوو وشەى رستەكەدا  
پەيدا دەكات. ئامرازەكان برىتىن لە (بۆ، ە، لەگەل، لە،  
بە)

۱- ئامرازی بۆ :

ئەم ئامرازە دەتوانى پەيوەندى لەنيوان دوو وشەى لە  
نا و رستەيەكدا پەيدا بکات . بۆنمونه :

من چووم بۆ بازار

لەرستەى سەرەوهدا ئامرازی (بۆ) توانىويتى پەيوەندى  
لەنيوان وشەى چووم لەگەل وشەى بازار پىك پىنى لەبەر  
ئەو پىى دەگوتى ئامرازی پەيوەندى.

۲- ئامرازی (ە) :

ئەم ئامرازەشلەجياتى ئامرازی "بۆ" پەيوەندى لە  
ھەندى ناوچەى كوردستاندا بەكار دەھىنریت . بۆنمونه :

من چوومە بازارى

لێرەدا ئامرازی (ە) پەيوەندى چووم بازارى پەيدا دەکا



ویپکیان ده بهستیته وه وله جیاتی (بو) بهکار ها تووه .

۳- ئا مرازى له گه ل:

ئه مهشيان په یوه ندى له نیوان دوونا و له نا ورسته دا پیک ،

دینئ ، بوئمونه :

ئا زاد له گه ل رزگار هات بوئیره .

۴- ئا سرازى له :

ئه مهش ههروه ها ئا مرازیکى په یوه ندى یه و له رسته ی

کورديدا ئا شکرایه که په یوه ندى له نیوان دوو وشه رسته دا

پهیدا دهکات ، بوئمونه :

نهوزاد له سالار ناترسئ

۵- ئا مرازى به :

ئه مهشيان ئا مرازیکى په یوه ندى یه ، په یوه ندى له نیوان

دوو وشه یان دوو بدشى رسته پیک دینئ .

من به ئیوه وه سه ربه رزم .

پاره کهم دا به با وکت .

تیبینی :

له ئا مرازه سه رکیه کانی په یوه ندى له زمانى کورديدا (و) ه

كەپتۈرەندى دوو وشەيان دوو ناو يان دوورستەپك دىنى .

سۆو وپرتەقال ميوەن .

من وتۆ براين .

غازاد ھات ومن رۆيشتەم .

## بەشى ھەشتەم

### "ئامرازی خۆزى (كاش)

لەزمانى كوردىدا ھەندى ئامراز ھەيە دەچىتە پال خۆزى دەتوانى رستەى خۆزى دروست بكات . ئەوا نەيش برىتتىن لە ( خۆزگە ، خۆزىا ، برىا ، كاشكى ) .

ئامرازی خۆزگە :

ئەم ئامرازە لەزمانى كوردىدا بەكار دىت بۇ دەربرىنى خۆزى ، بۆنموونە :

خۆزگە سبەى لەھەولئىر بەفربارىا يە .

ئامرازی خۆزىا :

ئەم ئامرازەش ھەروا فۆرمىكى ئامرازی خۆز گىيە ، تەنانەت لەزۆرى مۆرفۆلۆژىا وە لىى جىا ئەبىتەوہ ، بەلام لەوہزىفەدا يەکن . بۆنموونە :

خۆزىا پىرى نەبوایە .

ئامرازی برىا :

ئەم ئامرازەش ئامرازىكە رستەى خۆزى دروست دەكات بە وەزىفەى خۆى ھەلتەسىت .

برىا ئىوہ ھەمووتان زىرەك بوونايە

ئامرازی کاشکی:

(کاشکی) شئامرازه چونکه واتای نی یه . لهبهر ئهوه  
رستهی خۆزی له زماندا دروست دهکات .  
کاشکی ئهوه لهیهت نهکردایه .

بەشى نۆھەم

ئامرازی نەفى ( نەرى )

لەزمانى كوردیدا سى ئامراز ھەيە نەفى پېشان دەدات ،  
وھك (نە ، نا ، نەخىر ) لەگەل ( مە ) .

ئامرازی نە :

ئامرازیكى نەفى يە دەتوانى كردهوہ نەفى بكات .

نەخۆم . نەبم . نەنووسم

دەتوانى فۆرمى پرسیار لەسەر ئامرازی نە دابنیت ونەفى

لەپرسیاردا پېشان بدات . بۆنموونە :

نەجم ؟ نەكەم ؟

جاری واھەيە ئامرازی "نە" دەكەوئیتە پېشان ونا ونا وەكەبە

نەفى پېشان دەدات . وەكوو :

نەرزگارم دى نەئازاد .

جاری واھەيە لەوہلامدا فۆرمى «نە» بۆنەفى بەكار دیت . بۆ

نەموونە : تۆنامەت نووسی ؟ نە ؟

ئامرازی نا :

ئەم ئامرازە لەزمانى كوردیدا زۆر بلأوہ . زۆر بەكار

دیت و دەكەوئیتە پېشان فرمانەوہ و فرمانەكە بەنەفى نیشان

دهدات . وهك :

نارۆم . ناخۆم نانوسم .

ههروهها ئامرازی ( نا ) زۆر جار دهكهوئتهپیش رستهی پرسیار

وهك :

بوونا نووسیت ؟ یان نا نووسیت ؟

بو مه نفی کردنی فرمان ( فعل ) لهزه مانهکانی دیکسهدا

"نه" دهکار دینین وهك :

نهمدیوه . نهمدیوو . نهم ده دیت .

ئامرازی نهخیر :

ئهم ئامرازه بهکار دههینریت بووهلام دانهوهی پرسیار-

یک به نه فی . بو نمونه :

ئایا تۆچیرۆکی "لهخهومات" ، خویندۆتهوه ؟ نهخیر .

زۆر جار لهکاتی داخواییدا ( امر ) فۆرمی ( مه ) بهکار دئیت

بو نه فی . وهك :

مهخۆ ، مهروۆ ، مهنوسه ، مهبه ، مکه .

## بەشى دەھەم

ئامرازی پلەي بەراوردوو بالآ

( أ داة درجه المفا رثه والاستعلاء )

لەزمانى كوردیدا سئ ئامراز بۆ پلەي بالآو بەراوورد ،  
بەكار دەچن كە بریتین لە ( تر ،ترین ، هەرە ) ئەم ئامرازانە  
تایبەتن بەئاوئەلئاوئەو ( صفت ) و دەچنەسەر ئاوئەلئاوئەو پلەي  
بەراورد و بالآ پيشان دەدەن . بۆنمونه :

جوان جوانتر جوانترین هەرە جوانتر

۱- ئامرازی تر :

ئامرازیكە بەراوردوو پيشان دەدات و پلەي بالآ لە  
ئاوئەلئاوئەكدا بەنيسبەت دەردەخات . ئاوئەلئاوئەككى ديكە . ئەم  
ئامرازە لەزمانى ئەدەبى كوردیدا رۆر ئاشكراو ديارە بۆ  
نمونه :

زیرەك زیرەكتر ئەحمەد لەهيوأ زیرەكترە  
جوان جوانتر نەشمیل لەمريم جوانترە

۲- ئامرازی ترین :

ئەم ئامرازە پلەي بەرزتر پيشان دەدات . وەك :  
بەرز بەرزترین ، دەماوئەند بەرزترین كۆي ئيرانە .

۳- ئامرازی ههره :

ئەم ئامرازە پلەى با لا نیشان دەدات لەو زىفەدا بە  
هيزترە لە هەر دوو ئامرازەکانى تر وەک : تر ، ترين ،  
ئامرازی "هەرە" هەرە بەرز هەر دەکەوئیتە پيش ئا وە لئا و .  
جاری واهەبە ئامرازی (هەرە) دەکەوئیتە پيش ئە و ئا وە لئا وەى  
کە کۆتایى بە ئامرازەکانى تر ، ترين هاتوو ، لیرەدا هاتنى  
هەرە تەنھا بو دووپات کردنە وەبە . بۆنمونه :  
هەرە جوانتر ، هەرە جوانترين





" پاری دووهم "

نامرازی سینتاکسی (نحوی)

## پیشہ کی:

زور بہ پڑھو ایستم زانی کہ کاریکی تاییہت بہ تا مرزی سینتا۔  
- کسہوہ بنووسم واپپی توانا لی ی بکولمہوہ ، چونکہ  
تا مرزی سینتا کس لہرووی ٹہرکہ ووہ زیفہوہ دہوریکی ہیجگار  
باش دہبینی لہزمانی ٹہدہبی ٹیمرووی کوردیدا ، لہلایہکی ترہوہ  
لہ کوری لیکولینہوہی ریزمانی کوردیدا لہبارہی تا مرز  
بہتیکرایی و تا مرزی سینتا کسی یہرہ بہ تاییہتی کاریکی  
سہرہخو نا بینریت ، جگہلہوہ نہبیت ، کہ نووسہرانسی  
ریزمانی کوردی لہلہلایی کتیبہ گراما تیکہ کانیا نندا  
بابہتی تا مرزیاں پیکارہو لہگہل ٹہوہشدا نووکی  
خامہکانیاں توڑیک بہلای تا مرزی سینتا کسی یہوہ لای  
کردوٹہوہ .

پیکان وباس کردنی تا مرزی سینتا کسی لہلایہن نووسہرا نی  
ریزمانی کوردی یہوہ کاریکی بی ٹہندا زہ گرنگہوخزمہتیکسی  
باشی ریزمانی کوردی بہتیکرایی وسینتا کسی کوردی بہ تاییہت  
دہکاب .

ٹیمہش ویستمان ، کہ سووچیکی ٹہمہ پربکہینہوہ وھندی

نا تهواوی راست کهینهوه . ههروهها تا ئا مرازی سینتا کسیش ،  
با سبکی سه ربه خوئی هه بییت . بوئهم مه به ستانهش به پئی توانا و  
زانستانه له هه ندئی ئا مرازی سینتا کسئی کوردیه وه دوا و یسن  
جگه له وهش بوئ هوه ، که کاری ئیمهش بجیته پال کاری ئهوان  
و سووچیکی خزمهت گوزاری بگریئ .

باسه که مان لیکۆلینه وه یه کی کورته - هه رچه نده ده با به  
قوولئی و فراوانتر بچوو مایه نا و با سه که - به لام به پئی توانا  
ها تووه و به پئی له هه ست هاتنه وه نووسرا وه ، به لکوله هه لیکئی  
- تریان پیا چوونه وه یه کی تر دا به قوولئرو به فراوانتر  
برۆمه نا و با سه که و قوول و فه راوانی بکه مه وه .

ئهم کاره مان له م کورته پیشه کی یه و چوار بهش  
وئهنجا میک پیکهاتووه . بهشی یه که م سه بهاره ت میژووی  
با سه که یه . بهشی دووه له ئا مرازه کانی سینتا کسئی به گشتی  
ده دوئ و با سی ئهم با به تانهش ده کات : زارا وهی ئا مراز ،  
پینا سینی ئا مراز له رووی دروست بوون و له رووی ئه رکه وه ،  
بهشی سبیه می سه بهاره ت ئا مرازی په یوه ستداره له رووی زارا وه و  
جو ره کانیه وه .

بهشی چواره می له باره ی ئا مرازی گه یه نه ره وه قسه ده کات و  
زارا وه و جو ره کانی ده خات هروو .

نمونه کانی ئه م کاره شم له به ره مه چیرۆکیه کانی  
شاره زا و ئه دیبانی کورد وه کوو دکتۆر مارف خه زنه دار و  
دکتۆر کاوس قه فتان و حوسپین عارف و په ندی کوردی، که به ریز  
که ریم شاره زا کۆی کردوونه ته وه ، هه لب ژاردوون و کۆم  
کردوونه ته وه ولیم کۆلینه ته وه و خستوومنه ته نا و با سه که .

سه رچا وه شم له باره ی ریزمانی کوردیه وه به کوردی و  
عه ره بی و روسی و ئینگلیزی بینیه وه چی له باره ی ئا مراره وه  
نووسرا وه به وردی خویندوو مه ته وه و سوودم لی وه رگرتوون .

## بهشی یهکهم

(مئژووی لیکۆلینه وه له ئا مرازه کانی سینتاکسی)

زۆر له زانا و ریزمان نووسانی کوردو غهیری کورد له  
کتیبه ریزمانیه کانیاندا شت و با بهتی بهنرخیان له باره ی  
ئا مراز به گشتی و ئا مرازی سینتاکس نووسیوه ، له گه ل ئه وه ش  
نووسیینه وه که له که م و کورتی رزگاری نه بووه ، که له م  
لیکۆلینه وه یه دا به وردی له سه ری ده دوین . ئه م زانا و ریزمان  
نووسانه ش ئه مانن : ک ، ک ، کورد و ییقه ، چ ، خ ، به کاییه  
س ، ی ، سوکرمان ، تو فیق ، وه ه بی ، سه عید سدقی کابان ، د ، ن  
مه که نزی ، نوری عه لی ئه مین ، جگه ر خوین ، مه مه د ئه مین  
هه ورامانی ، مسته فا خوره مدل ، ئه حمه د حه سه ن ئه حمه د ولیژنه ی  
زمان وزانسته کانی کۆری زانیاری کورد و دکتۆر ئیبرا هیم  
عه زیز ئیبرا هیم - خا وه نی ئه م کاره .

جا گه ر به وردی سه رنجی ئه م کارانه بدهین ، بو مان  
ده رده که ویت ، که له کاره کانیاندا چهند ناته وایه ک هیه  
به لکوو ئه م با سه مان بتوانی هه ندی ئه م ناته وایانه چاره سه ر  
بکات و بیخاته پیش چا و . سه باره ت کاره کانی ک ، ک . کوردو  
ییقه وه چهند تیبینیه ک به رچا و ده که ویت ، له گه ل ئه وه ش دا

كه كاره‌كه‌ی زانای به‌ریز كوردۆ بی گومانه‌له‌وه‌ی، كه  
 كاریکی زانسته‌وه نووسه‌ری به‌ریز به‌قوولئی چۆته‌نا و  
 باسه‌كانه‌وه له رووی سینتاكسیه‌وه باسیان ده‌كات . به‌ریز  
 كوردۆ هه‌ندێ ئامرازی به‌كار نه‌هێناون وه‌كوو: (وه ، هه‌ر  
 وه‌ها ، به‌لكوو ، هه‌شتا ، ئه‌نجا ) له‌رووی میژووی داها‌تنیانه‌وه  
 باسی نه‌كردوون ، به‌رای ئه‌و ئامرازه‌كانی لێكدرا و كوئنتره  
 له‌هی ساده ، ئامرازی (بوئده‌وه‌ی كه ، تاوه‌كوو ، له‌به‌رئه‌وه  
 چونكه‌) ی به‌لێكدرا و داننه‌ناون له‌باره‌ی دروست‌بوونیا نه‌وه  
 ( كه‌ی ) به‌ ئامرازداناوه ، باسی ئامرازی گه‌یه‌نه‌ر " كه‌چی "  
 ناكات . هه‌روا باسی ئامرازی گه‌یه‌نه‌ر ( تا ) ی نه‌كردووه‌له  
 كتیبه‌ی زمانی كوردی ، كه‌به‌كوردی دایناوه ده‌لێت ئامرازی  
 گه‌یه‌نه‌ر خه‌به‌روفعلان پێكه‌وه ده‌به‌ستیته‌وه .

ئێمه له‌م‌كارده‌ماندا باسی ئه‌م ئامرازانه‌ ده‌كه‌ین، كه  
 ما‌مۆستا كوردۆ به‌كاری نه‌هێناون ، له‌رووی ئه‌وه‌ی ، كه  
 باسی میژووی ئامرازه‌كانی نه‌كردووه ، ئێمه باسی میژووی  
 ئامرازی گه‌یه‌نه‌ر ( كه ) ده‌كه‌ین، له‌بابه‌ت ئه‌وه‌ی كه ده‌لێت  
 ئامرازه‌كانی لێكدرا و كوئنترن له‌هی ساده ، كه‌به‌ پێی

تهرازووی زانستی زمانهوه که وشه یان دهبرینی تر له  
سادهیهوه بوونهته لیکدراو، جابه مهوه دیاره که ساده  
کۆنتره له هی لیکدراو، ئامرازهکانی ( بوئهوهی که ، تا  
وهکوو، له بهرئهوه، چونکه ) بهئاشکرا دیارن که لیکدراون  
له دوو بهشیان زیاتر پیکهاتوون.

ئامرازی ( بوئهوهی که ) دیاره که له چوار بهش پیکهاتووه  
له ( بو + ئهوه + ی + که ) ئامرازی ( تاوه کوو ) ئه ویش  
ئامرازیکه وله دوو بهش پیکهاتووه ، له بهشی ( تا ) ، که  
ئامرازیکه گهیه نهره و ( وهکوو ) که ئامرازیکه په یوه ستداره و  
به ههر دووکیان ئه مه یان پیکهاتووه ، ئامرازی ( له بهرئهوه ) ش  
پیکهاتووه له دوو بهش بهشی یه که م ( له بهر ) و بهشی دووه م ،  
( ئهوه ) که راناوی نیشانهی دووره و ئامرازی ( له بهرئهوه ) ی  
گهیه نهری دروست کردووه .

ئامرازی ( چونکه ) ش هه میسان له دوو بهش پیکهاتووه ، له  
بهشی ( چون ) که له بنجدا له ( چون ) هوه هاتوه و ئامرازی  
گهیه نهری ( که ) شی چۆته سهرو ، ئامرازی ناوبراو دروسب  
بووه ، به ههر دووکیان ئامرازی گهیه نهری ( چونکه ) یان



پیکهیناوه ، له زمانى کوردیدا ( کهى ) به هیچ جورنا بیټ  
 ئا مرازى گهینهەر ، من سه بارهت به ئه وه زوړ شتم پشکنیوه  
 نهم دیتووه ، ئه مه ئا مرازى گهینهەر بیټ . هه روا زوړ چیرۆکم  
 پشکنین ، به لکوو رسته یه کم دهست کهوئ که تییدا ( کهى )  
 ئا مرازى گهینهەر بیټ ، که چی دهستم نه کهوت ، له م دئـپـره ی  
 خواره وه به ولاره :

په لى بوو

کهى

ئه گاته کۆلانه که ( خ ، ئا ، ل ، ۱۷ )

له م رسته لیکدرا وه دا ده برینى ( کهى ) هه یه ، به لام  
 ئا مرازى گهینهەر نیه و واتای ( کهى ؟ ) پرسیار ده گه ییټ . که  
 له زمانى کوردیدا هه ر بو ئه م مه بهسته به کار ده هیئریت نه ک  
 به مه بهستى ئا مرازى گهینهەر .

ئیمه سه بارهت به ئا مرازى ( که چی ) ده دوین هه روا به  
 پى توانا هه ول ده دهین که به راوردئ له نیوان ئا مرازه کان  
 پیشان به دین . سه بارهت ( تا ) شه دوین ، ئا مرازه کانى  
 گهینهەر ناتوانن خه بهر وفیعلان به یه که وه به ستنه وه هه ر

وهك لهم كارهدا بهديار دهكهوئ.

ما مؤستا وزانای بهرئیز چ - خ - بهكایف لهكارهكانیدا  
سهبارت بهئامرازهكانی سینتاکسی دواوه، لهم دوانسهدا  
ههندي شتی باسکردووه بهرای ئیمه شیوهیهکی تره وهك  
( ئهگهركو)ی لهرووی دروست بوونهوه بهساده داناوه،كهلیی  
ورد دهبیتهوه ئهم ئامرازهساده نیه ولیکدرارهوه و له  
ئامرازی گهیهنهری مهرجی " ئهگهر " وئامرازی گهیهنهر "کو"  
پیکهاتووه، كهلهدیالیکتی سؤرانیدا بهرامبهری نیه،(یاکو)ی  
بهئامراز داناوه، بهلام (یاکو) ئامرازنیه چونکه له (یا)  
و (کو) پیکهاتووه، (یا) لهکرمانجیدا راناوی نسبهتداره  
بؤمیینه بهکار دهینریت و (ئهوهی) سؤرانی دهگریتهوه،  
جاتیکراییی ئامرازهکه لهسؤرانیدا (ئهوهی که) دهگریتهوه  
دهبرینی (ئهوهی که) لهدیالیکتی سؤرانیدا ئامرازی،  
گهیهنهر نیه، ئهوهی ئامرازهلهدهبرینهکهدا ههرتنهها  
(که)یه، ئهوهی دهمینیتدوه لهدهبرینهکهدا وشهسی  
(ئهوهی) لهسؤرانیدا ووشهسی (یا) لهکرمانجیدا پییان  
دهوتریت وشهسی یان راناوی نسبهتدار. بهووسی پیی دهوتریت

( سه‌ته‌ته‌سیتلینی سلّه‌قه *Saotnasitetnie Slava* ) هه‌روا باسی  
هه‌ندی ئا‌مرازی تر ده‌کات وه‌ک : ( ما‌کو ، ته‌ما‌کو ، ی‌ا‌ژی  
وه‌ختی‌کو ، ئوسا‌ژی ، هه‌ن‌ژی ) . به‌ریز وه‌یژا‌ ما‌مۆستا  
به‌کایه‌چ ، خ ، ئا‌مرازی ( وه‌کوو‌ی ) به‌کار هه‌ینا‌وه ، که‌واباسی  
ده‌کات وه‌ک ئا‌مرازیکی گه‌یه‌نه‌ر ، به‌لام لی‌کولینه‌وه‌ی ئیمه‌و  
نمونه‌کانی ئیمه‌ له‌دیالیکتی سۆرانیدا پێشانمان ده‌ده‌ن ،  
که‌ ئه‌م ئا‌مرازه‌ ئا‌مرازیکی په‌یوه‌ستداره‌ نه‌ک گه‌یه‌نه‌ر  
هه‌مان ئا‌مراز له‌ دیالیکتی سۆرانیشدا هه‌یه . به‌دریژی  
باسی ( چه‌وا ) ده‌کات وه‌ک ئا‌مرازیکی گه‌یه‌نه‌ر . به‌لام تیبینی  
ئیمه‌ بۆ ئه‌وه‌ ده‌چیت ، که‌ ( چه‌وا ) ئا‌مرازی گه‌یه‌نه‌ر نیه‌و  
هه‌روا ئا‌مرازی په‌یوه‌ستداریش نیه‌ چونکه‌ ( چه‌وا ) جی‌گای  
( چۆن؟ ، هه‌ر ) ده‌گریته‌وه‌ له‌م روه‌وه‌ ( چه‌وا ) دوو ئه‌رکی تر  
له‌ ریزماندا جی‌به‌جی ده‌کات ، یه‌کیکیان رانا‌وی پرس  
دروست کردن وئه‌وه‌ی تریان رانا‌وی دیارخه‌ر . ئه‌وکاته‌ ( چه‌وا )  
ده‌بیت به‌ئا‌مراز ، که‌له‌گه‌ل ئا‌مرازی گه‌یه‌نه‌ر ( که‌ ) دا‌هات و  
ده‌برینی ( چه‌وا‌کو ) دروست ده‌بیت . . . . . هه‌ردوو دکتۆران  
که‌ریمی ره‌حمانی ئه‌یوو‌بی و س . ئا ، سمیرنۆفسی خیزانی

له کتیبه که یاندا له ئا مرازه کانی سینتا کس کوردیدا دوا ون . به لآم هندی ئا مرانیا ن باس نه کردوون وه کوو ئا مرازه کانی ( ئه نجا ، هیتا ، به لکوو ) ئیمه له م کاره دا به درێ ژێ باسیان ده کهین . . . . له رووی ئه رک و فه رمانه وه باسیان نه کردوون شوینی ئا مرازه کانیان له نا و رسته ی کوردیدا باس نه کردوون ، ئیمه ئه مه ش باس ده کهین ، ده رپرینی ( هه تا کو - نی ) به ئا مران دا فا وه ، به لآم له رووی ئه وه ی ، که ئه مه ئا مرانێکی شیوه ی موکری زمان ی کوردیه راسته ، به لآم له نووسینی ئه ده بیدا که م به کار دیت چونکه له شیوه ی ئا خاوتنا زۆرتر به کار ده هینرین . . . .

دکتۆر د - ن - مه که نزی له کاره که ییدا به س باسی ئا مران ی که یه نه ر ( که ) ده کات له باسی هندی رسته دا . . . . . به ریز ما مؤستا توفیق وه هبی له ئا مران دوا وه ، ئه وه ناویان به وشه ده بات . به رای ئیمه هه رچه نده له روالله ت وشن ، به لآم ئه ئه رک و ئا مران ی فه رمان دان ، له به ر ئه وه هه ر ئا مران و وشه نین . به ئیکه لآوی له سه ر ئا مران ه کان ده دویت ولێکی جیا نه کردوونه ته وه . ئیمه له م کاره دا به ریک

وپیکی باسیان ده‌کدین ولییان ده‌دوئین. ژماره‌یه‌کی زۆری  
له ئا‌مرازه‌کان باسی نه‌کردوون وله‌بارهی ئا‌مرازی گه‌یه‌نه‌وه  
نا‌دوئیت . . . . .

ما‌مۆستا سه‌عید سیدقی کا‌بان تیکه‌لاوی وپه‌نا په‌نا له  
بارهی هه‌ندی ئا‌مرازه‌وه دوا‌وه . به‌لام دوا‌نیککی کورت . له  
بارهی ئا‌مرازی گه‌یه‌نه‌ر "که" وه‌ چند قسه‌یه‌کی کردووه . . . . .  
به‌ریز نووری عه‌لی ئەمین له‌ئا‌مرازه‌کانی ک‌سوردی دوا‌وه ،  
زارا‌وه‌ی پێ‌ به‌ستی بو‌ئا‌مرازی په‌یوه‌ستدار به‌کار هه‌ینا‌وه  
ئا‌مرازه‌کانی ( مه‌گه‌ر ) و ( چونکه ) ی به‌ئا‌مرازی لیک‌درا‌و  
دانا‌ون له‌رووی دروست بو‌ونیا‌نه‌وه . ئەمه‌یان راسته‌که‌هه‌ردوو  
ئا‌مرازه‌کان لیک‌درا‌ون وله‌دوو به‌ش پیکه‌توون له‌ ( مه‌ ) و  
( ئەگه‌ر ) ئە‌وه‌ی تریان له‌ ( چون ) و ( که ) . ما‌مۆستا نووری  
عه‌لی ئەمین به‌ریک وپیککی له‌بارهی ئا‌مرازه‌کانه‌وه نه‌دوا‌وه .  
به‌ تیکه‌لاوی باسی کردوون . نووری عه‌لی ئەمین ( ش و ) ی به  
ئا‌مراز دانا‌وه ، به‌لام لێ‌ه‌دا به‌لیکولینه‌ره‌ لای ئیمه  
هه‌رده‌که‌وئیت ، که‌هه‌ر ته‌نها ( ش ) ئا‌مرازه‌ وئا‌مرازیکی  
په‌یوه‌ستاری لکا‌وه ( و ) هه‌ج په‌یوه‌ندی به‌ئا‌مرازه‌وه‌نیه

ههروههها ما مؤستای بهریز (نهٔ) ی بهئامراز داناوه، بهرای،  
 ئیمه ئهم (نهٔ) ه بههیج چۆر ناچیتنهناو قالبی ئامرازای  
 سینتاکس بهلکوو تهنها ئامرازای نهفیهو بو نهفی بهکار  
 دیت نهک بو بهستنهوهی دوو رسته بهیهکهوه لهههنندی  
 گوڤههکانی زمانی کوردی و دیالیکتی کرمانجی سهروو به  
 ( نهک ) بهکار دیت ....

جگهرخوین ههرباسی ئامرازهکانی گهیهنهر دهکات وهک  
 ( ئهگهر، گهر، ئهر، وهه، مهگهر، ههکه، کو، ههتا، ههتا،  
 هنگی ) لیرهدا ئامرازهکانی ( ئهگهر، گهر، مهگهر ) ههر  
 یهک ئامرازن، بهلام بهروالهتی دروست بوون لیک جیان وهک  
 ( گهر، مهگهر ) ههر ئامرازای ( ئهگهر ) ن ههروا ( ئهر )  
 ئهویش ههر بهواتا و وهزیفهی ( ئهگهر ) بهکار دههینریت .  
 ( ههکه ) له دیالیکتی سۆرانیدا بهرامبهر ( ههرکه )  
 دهوهستی، لهم دیالیکتهدا ( ههرکه ) ئامرازنیه، بهلکوو له  
 دهبرینی ( ههرکه ) دا ههر ( که ) ئامرازه وه بهس ، مامؤستای  
 بهریز جگهرخوین ( هنگی ) بهئامراز داناوه بهلام بهرای  
 ئیمه ( هنگی ) ئامرازنیه ، کهبتوانی دوو رسته بهیهکهوه

بیهستیتیهوه ، ( هنگئی ) لهنا وچهی موکری ورهواندوز ومیرگه -  
 سوور وسپدهکاندا و هندیئا وچهکانی تردا به ( هنگئی ) بهکار  
 دههینرئ ، ( هنگئی ) واتای ئهوکات ده دات ، ( ئهوکات ) یش  
 لهزمانی ئهدهبی کوردیدا بهئامراز نهها تووه ونایهت و  
 بهکار نا هینریت ، ههروا ( هنگئی ) نهئامرازی پهیوهستدازهو  
 نهئامرازی گهیه نه ریشه . ماؤستا جگهر خوین بهتیکه لا و ی  
 باسی ئامرازهکانی کردوون و باسی ئامرازهکانی پهیوهستدار  
 ناکات . . . . . محهمهد ئه میس هه ورامانی لهکتیبه کهیدا  
 باسی ئامرازی کردووه . لهباسه کهیدا ریکوپیکئی نابینریت  
 باسی ژمارهیهکی تهوا و لهئامرازهکانی پهیوهستدازو گهیه نه ر  
 ناکات . باسی ئهوه دهکات که ( و ) ده توانئ جگه له بهیهک  
 بهستنهوهی دوو رسته دوو ناویان دوو وشه ی تر بهیه کهوه  
 بیهستیتیهوه .

ئامرازی ( کهوا ) ی بهئامرازی گهیه نه ر داناهه کهچی له  
 ( کهوا ) دا هه رته نهها ( که ) ئامرازه و گهیه نه ریشه ، بهلام  
 ( وا ) پهیوهندی بهئامرازهوه نیه ، بهلکووه هه بوونی لیره دا  
 بۆ بهتین کردن و واتا و ئهرکی ( که ) یه ، بۆ ئه مه یان

بۇ تېكپىراي راي ما مؤستا محەممەد ئەمىن ھەورامانى سەبارەت  
بە ئامرازی (كە) دەتوانى بنۆرپتە كارەكەم بەكوردى يان  
بەرۈوسى . . . .

ليژنەى زمان وزانستەكانى زانيارى كورد بەشپوۋەيەكى  
دوورو دريژلە ئامراز دواون وباسى ئامرازی مەبەستسا -  
نیشانى كردوۋە . لەباسەكەدا ليژنەى ھېژا بەداخوۋە  
ياسايەكى زانستى بەدى نەكردوۋە ، باسەكە ھەر باسايكى  
ئاسايى يەۋە ھەروا بە شپوۋەيەكى رەخنەيى تەواۋ لى  
ئامرازەكان نەدواون تەنھا چەند ئامرازەھەيە ، كەلەلايەن  
ريژمان نووسانەۋە نووسراۋد چ لە وتارەكانياندا يان لە  
كتىبەكانياندا ئەوانىش تۆماریان كردوۋە وكۆيان كردۆتەرە  
لەبەر ئەۋە باسەكە ھەر كۆكردنەۋەيەكى گشتى ئەۋ  
ئامرازانەن وبەس ولابەلايى لەسەر ھەندىكيان دواون . لە  
باسەكەى كۆپدا شېمە چەند شتىكمان تىبىنى كردوۋە . ۋەك :  
(چون) ئامرازی سينتاكس نيەۋئەوان بەئامرازيان دانناۋە .  
ئەۋەى ديارە ئەۋەيە كە (چون) بۆپرسيار دروست كردن راستە  
ئامرازە ، بەلام بۆبەستنەۋەى دوو رستە بەيەكەۋە ئامراز



نیه ، جاهلهکەى کوڤر لیره‌دايه ، که (چون) به‌ئامرازى  
 په‌يوه‌ستدار داده‌ئین وده‌ئین که‌ئەم ئامرازه دوو رسته  
 به‌يه‌که‌وه ده‌به‌ستته‌وه . به‌شيوه‌يه‌کى تیکه‌لاو باسى ئامرازه-  
 کانى گه‌ينه‌رو په‌يوه‌ستدار ده‌که‌ن ، که‌چى ده‌بێ هه‌ردوو  
 جوڤه ئامرازه‌که‌لیک جيا بکرتنه‌وه ، چونکه جياوازی زۆر له  
 نيوانىندا هه‌يه . له‌رووى دروست‌بوونى ئامرازه‌که‌انه‌وه  
 نه‌داون ، ده‌ئین که‌ئامرازى (و)ى په‌يوه‌ستکات پيشان‌ده‌دات  
 به‌لام به‌م لیکۆلینه‌وه‌يه‌ى ، که‌ئیمه له‌به‌ر ده‌ستمانه‌ ده‌ر ،  
 ده‌که‌وێ که‌ئەم ئامرازه به‌هيچ جوڤیک واتاى کات نابەخشیت  
 وکات پيشان‌نادات ، له‌کاره‌که‌ى لیژنه‌دا هاتوه ، که‌نه‌فى  
 وئامراز په‌يوه‌نديان به‌يه‌که‌وه هه‌يه ، گومان له‌وه‌دانیه  
 که‌نه‌فى وئامراز په‌يوه‌ندى يان به‌يه‌که‌وه هه‌يه . هاتنى  
 ئامرازى (نه‌فى) - نه- له‌زمانى کوردیدا هه‌ندى جار له‌گه‌ل  
 ئامرازى په‌يوه‌ستدار ( وه‌کو) و ده‌رپىنى ( نه‌وه‌کوو) دروست  
 ده‌کات واناگه‌ينى ، که‌نه‌فى وئامراز په‌يوه‌نديان به‌يه‌که‌وه  
 هه‌يه . سه‌ره‌راى ئه‌وه‌ش هه‌ريه‌که بۆ مه‌به‌ستیک له‌رسته‌دا  
 به‌کاردين . لیژنه‌ى به‌ریز ده‌ئیت (ش) بۆ به‌ستنه‌وه‌ى دوو

رسته به کار دیت ، به لای ئەمەراستە ، بەلام ئەگەر هات لـ  
 ناو رستەدا لە (ش) زیاتر هیچ ئامرازێ ترمان نەبوون ، بەلام  
 ئەگەر ئامرازێ تر هەبوون وەک ئامرازێ (و) بەتایبەتی  
 ئەو لەبێرەدا (ش) ئامرازێ بەیوەست نیه بەلکوو ئامرازێ  
 بەیوەست ئامرازێ (و) ه ، (ش) لەبێرەدا بۆ دووبارە کردنەو  
 بەکار دیت وەک بەلێین منیش ، تۆش ، ئەویش ... هەر وەها  
 لەکتێبە کەدا هاتوو ، کە دەبێت لەگەڵ ئامرازێ (و) ی  
 بەیوەستار (و) یەکی تریبێت ، چونکە هاتنی (و) ی بەیوەست  
 - ار ئامرازێکی سەر بەخۆیدو توانای زۆری هەیە بۆ بەیەک  
 بەستنەوی دوو رستەو ئەرکی خۆی دیارە و پێویستی  
 بەشتێکی تر نیه ، هەر وەها سەبارەت بە ئامرازێ (و) ی بەیوەستار  
 دەلێین کە ئەمە دەتوانی ببی بەزۆین ، بەلای راستە (و)  
 پیتێکی بزۆینەرە لە زمانێ کوردیدا ، کە لە قەوارە ی فونۆتیکدا  
 باس بکریبێت ، بەلام گەر باسی پێکەو بەستنەوی دوو رستە ی  
 سادەبێت (و) ی پیت نیه ، بەلکوو ئامرازە و نابێ ناویکی تری  
 لێبێریبێت ، لێژە ی زمان و زانستەکانی کۆری زانیاری کورد  
 باسی ئامرازێ (و) ناکات . دەلێین ، کە ئەم ئامرازە

عهه به به و کوردی نییه . بۆیه ئیمه لی ی نادوین ، به  
 کۆلینه وهی ئیمه له ئا مزازه کانی زمانی کوردی زۆر ئا مزازی  
 ( وه ) که وتوونه بهرچا و ، که دوو رستهی بهیه که وه به ستۆته وه  
 جاله بهر ئه وه ( وه ) ئا مزازی په یوه ستاره وه دوو رسته به به که وه  
 ده به ستیته وه له زمانی کوردی و نووسینی کوردی و ئا خا و تنی  
 کوردیشدا زۆر بهرچا و و گوئی ده که و ئی ، که ره هه ره مان کتیبی  
 ریزمانی کوردی که لیژنه ی زمان و زانسته کانی کۆری زانیاری  
 کورد داینا وه گومان له وه دانه پتر له هه زار ئا مزازی  
 ( وه ) مان بهرچا و دو که و ئی . بۆ نموونه سهیری ئهم نموونه ی  
 خواره وه بکه ن :

له و کارانه دا که پاشگری (ه وه) یان به دوا دا دئ ،

وه :

به هو ی (اندن) ه وه کرا و ن به (متعدی) . . . . .

یان له ده نگه وه بوونه ته کار ، (اندن) له پیشه وه دئ .

(ریزمانی ئا خا و تنی کوردی ل ، ۱۲۲)

گه سهیری ئهم رسته یه بکهین ده بینین ( وه ) وه که هه موو

ئا مزازه کانی په یوه ستاره دوو رسته ی بهیه که وه به ستوونه ته وه

که ئه مانه ن: ( پاشگری (هوه) یان به دوادادئ) ( بهه—وئی  
(اندن) هوه کراون به متعدی).

ئیمه ش له م کاره ماندا وهک ئا مرازیکی په یوه ستدار باسی  
ئا مرازی (وه) ده که یین. لیژنه ی به ریز هه موئا مرازه کانیا ن  
له قالبی ئا مرازی ( عطف) دا باسکردوون، ئه وه ی،  
شایانی باسه ئه وه یه، که هه موو ئا مرازه کان نا چنه پال  
ئا مرازه کانی ( عطف) هوه.

( نه ) به ئا مرازی (عطف) دانراوه، ههروهک له پیشدا  
ووتمان، که ( نه ) ئا مراز نیه بو پیکه وه به ستنه وه ی دوو  
رسته.

ئا مرازی ( که ) به راناوی لیکدهر باس ده که ن، ئه بی  
بزانی که ئا مرازی که ئا مرازیکی گه یه نه ره، رسته ی شوین  
که وتوو ده گه یینته رسته ی سه ره کی و به هیج جو رانا و نیه. بو  
پتر روون کردنه وه ده توانن سهیری کاره که م بکه ن ( رسته ی  
لیکدراوی شوین که وتوو خواز له گه ل رسته ی شوین که وتوو ی  
دیارخه ری له دیالیکته نا وه ندیه کانی زمانی کوردیدا - به شی  
یه که م- رولی ئا مرازی گه یه نه ر ( که ) به رووسی و به کوردی

دهستنوس (-) .

ليژنه‌ی زمان وزانسته‌کان ده‌لئين ، که‌ئا مرازی ( يا )  
دووباره ده‌کريته‌وه و ( يا . . . يا ) دروست‌ده‌کات به‌لام  
به‌راي ئيمه‌ئا مرازی ( يا ) دووباره نا‌کريته‌وه به‌لکوو  
ده‌رپرینه‌کانی ( يا . . . يا ) ، ( يا . . . يا ) له عاستی خۆياندا  
ئا مرازی سه‌ربه‌خۆن وله‌ئهرک و واتادا له ( يا ) جیاده‌بنه‌وه .  
ليژنه‌ئا مرازی نه‌فی ( نه ) یا ن به‌ئا مرازی به‌ستنسه‌وه‌ی  
دوورسته به‌یه‌که‌وه داناوه ، به‌لام ليکوئینه‌وه‌ی ئيمه ( نه )  
هر به‌ئا مرازی نه‌فی دا ده‌ئیت، وهیچ په‌یوه‌ندییه‌کی به ،  
ئا مرازی په‌یوه‌ستداره‌وه‌نییه .

خاوه‌نی کتییی ریزمانی ئاخاوتنی کوردی ئا مرازی ( تا ) ی  
به ئا مرازی گه‌یه‌نهر باس نه‌کردوو و ده‌ئیت به‌ۆمه‌رجه ، که  
چی زۆر ئاشکرایه که‌ئهم ئا مرازه یه‌کیکه له‌ئامرازه  
باوه‌کانی گه‌یه‌نهری زمانی کوردی ، که‌رسته‌ی شوین که‌وتوو  
ئهندازه‌یی و ئامانجی ده‌گه‌ینیتته رسته‌ی سه‌ره‌کی .

ریزمانی ئاخاوتنی کۆر به‌ی کۆئینه‌وه له‌سه‌رئا مرازه‌کا -  
نیان قسه‌کردوو . " به‌شکوو " ئا مرازیکی جیاوسه‌ربه‌خۆنییه

ههروهك لیژنه باسی دهكات . بهلكوو ئه مه حاله تییكى ئامرازی  
( بهلكووی په یوه ستاره .

لیژنه " جگه " ی به ئامراز داناوه ، كه چی " جگه " ئامرازیك  
نیه كه دوورسته به یه كه وه به ستیته وه .

له كتیپی ریزمانی ئاخاوتنی كوردیدا ها تووه كه " ههر "  
ئامرازه ئیمه لهو قه ناعته داین كه " ههر " ئامراز نیه و  
داناویكى نادیاره هیچ په یوه ندیه کی به ئامرازه وه به گشتی وه  
به تاییه تی له ئاست به یه كه وه به ستنه وه ی دوورسته نیه .

له كتیپی ناوبراودا " ههر كه " به ئامرازی لیکدراودا نانین  
به لام كه سهیری ده برپینی " ههر كه " ده كه ین له دووبهش  
پیکهاتوه له بهشی " ههر " و بهشی " كه " ئه مه شیان له  
همان كاتدا ئامرازه و به لگی كات ده گه یه نی .

لیژنه له كتیبه كه یدا باسی ئامرازی " كه چی " گه یه نه  
دهكات ، به لام له باسه كه دا به هه له چون و سه ریان لسی  
ده رنه چوو ، كه چه . بویه ده لیت پیوستی به لیکولینه وه یه کی  
- تره ، دیاره ، كه ئامرازی " كه چی " ئامرازیکی گه یه نه ره و ،  
رسته ی شوین كه وتووی نا چاره یی ده گه ینیته رسته ی سه ره کی .

ههروا "کهچی" بهرامبهره "ئهگهرچی" و "ههرچی" یان  
 داناوه، بهلام بهپرای ئیمه ئهمه تهواو نیسه و ناتهواوو  
 ناراسته، چونکه هیچ پهیوهندییهکی سینتاکسی یان واتایی  
 لهگهڵ "کهچی" و "ئهگهرچی" و "ههرچی" دانیه. ئیمه به  
 شیوهیهکی ترله سهر ئامرازی "کهچی" گهیه نهر ده دوین ....  
 ههروهک لهکتیبی ریزمانی ئاخاوتنی کوردیدا هاتوووه  
 که چند کهسیکی ترله ئامراز دواون وهک: مامۆستا  
 رهشید کورد لهکتیبه کهیدا "ریزمانی زمانی کوردی، ل "ناوی  
 ئامرازده بات به ئامرازی "پهوهند" .....  
 مستهفا خورهم دلّ باسی ههندی ئامرازی سینتاکسی کوردی  
 کردوووه وهک: (وا، ئهوتۆ، که، چی، چه) بهلام وادیارد لهم  
 ههسوو ئامرازانه ههر تهنها "که" ئامرازه و گهیه نهره،  
 ئهوانی تر ئامراز نین، بهلکوو شتی تری ریزمانین وهک:  
 "چی، چه" راناوی نادیاران "وا" ده برینیکه ده کهوئیته  
 سهر "که" و ئهرکی بههیز دهکات ..... ئهرنست مهکارۆس  
 باسی ئامرازی "که" دهکات و دهلئیت، ئهم ئامرازه دهتوانی  
 رستهی شوین کهوتوووی دیارخهری بگهینیتهرستهی سهرهکی ....

ئەحمەد حەسەن ئەحمەد ئىش لەكارە كەيدا لەبارەى ئامرازى  
"كە" دواوہ . ما مۇستاي ناوبراوى بەرئىز "كە" بەرانا و دادە نىت  
بەلام "كە" بەھىچ جۆر رانا و نىبە لكووئا مرازە و گەبە نەرىشە .  
دكتۆر كوردستانى گىوى موكرىانى لە وتارە كەيدا  
دەلئىت ، كە لە زمانى كوردیدا ئامرازى "و" دەورى ئامرازى  
خستەسەر ( ئىزافەت - نووسەرى ئەمكارە ) دەگىرئ تەنى  
لەوبارەدا ، كە دىيارخەر برىتى بئ لە ئا وە لئىو . بۆوئىنە :  
جزىرى ھۆنەرىكى ھەست بارىك و خەيال ناسك و خۆش را و ئىزو  
لئىبراو بوو . ( دىوانى جزىرى ) ھەروا نووسەرى ووتاردە لئىت ،  
لە رستەى سەرەو دەدا گەربئىت ئامرازى "و" بە ئامرازى خستەسەر  
سەر ( -ى ) بگۆردرئىت ، ئەوا واتاى رستە و سازدانى لەرووى  
رستە سا زىەوہ ناگۆرى :

جزىرى ھۆنەرى ھەمەت بارىكى خەيال ناسكى خۆرا و ئىزلىبراو -  
بوو . دكتۆر كوردستان فارىزەش لە دەورى ئەركى ئىزافەت  
دەداتە قەلەم .

ئىمە لە ئاست ئەمەوہ دەلئىن ، كە خستەسەر ( ئىزافەت )  
ئامرازنىە من لە نامەى دكتۆراى خۆم بە ئامراز لە قەلەم



نه داوه شه مه له لایهک له لایهکی تر ئا مازی "و" لیږه دا  
 وشه کانی رسته که ، که شه مانن (باریک - خيال - ناسک  
 خوش - راویژ - لیږا) به یه که وه ده به ستیته وه جال سه رووی ،  
 شه رکه وه توژیک خوی له ئیزافه ت نزیکه ده کاته وه ، شه گینا  
 ئیزافه ت وئا مازی "و" لیک دوورن. له بهر شه وه شان تاوانیر ،  
 بلین ، که ئا مازی "و" دیار خه ر و دیار خرا و به یه که وه  
 ده به ستیته وه ، چونکه شه و کاته زا را وه ی دیار خه ر و دیار خرا و  
 به کار دیت ، که به یار مه تی ئیزافه ت وه پیکه وه به ستریت وه  
 یانی له ده ر پړینی سینتا کسی دیار خرا و و دیار خه ر دا ئیزافه تیش  
 به کیکه له وان ....

منیش که خا وه نی شه م کاره م ، له نامه ی دکتورا که م دا سه باره ت  
 به ئا مازی "که" به ته نی دوا وم ورۆلی شه م ئا مازم له  
 گه یان دنی رسته ی شوین که و تووی دیار خه ری به رسته ی سه ره کیه وه  
 به در یژی باس کردو وه ، هه روا له سه ر شه وه ش دوا وم ، که شه م  
 ئا مازم ده توانی چهنده رسته یه کی تری شوین که و توو  
 به رسته ی سه ره کیه وه به به ستیته وه له نا و رسته ی لیک در او ی  
 شوین که و توو خوا زدا ، له بهر شه وه ناویم نا وه ئا مازی

گهیه نه‌ری گشتی . . . . . بهم کورته میژوووه سه‌باره‌ت به  
نووسین له‌باره‌ی ئا‌مرازی سینتا‌کسیه‌وه له‌زمانی کوردیدا  
توانیمان ئه‌وه بخه‌ینه به‌رچا‌و ، که‌چی له‌م رووه‌وه‌نوسراوه‌و ،  
ئه‌و هه‌ولانه‌ی ، که‌ لێ‌رده‌دا له‌قه‌له‌م درا‌ون چین ورا‌ستی  
ونا‌ته‌وا‌ویان چیه‌و‌چی با‌سکراوه . له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ئه‌وه‌ی له‌م  
رووه‌وه‌نوسراوه‌ ده‌مه‌و‌ئێ دووباره‌ی بکه‌مه‌وه ، که‌کارێکی  
هیج‌گار گرنگه‌ له‌رێژسا‌ن وزانستی زمان‌ی کوردیدا‌و  
خزمه‌تیکی زۆر‌باش ده‌کات .

## بهشی دووهم

### "ئامرازه کانی سینتاکسی"

لهم بهشدا باسی زاراوهی ئامرازو پیناسینی ئامرازو  
ئامرازله رووی دروست بوونهوه و ئامرازله رووی ئهرکوه  
دهکهن.

#### ۱- زاراوهی ئامراز

تائستاله ریزمانی کوردیدا زاراوهی ئامراز به وردی باس  
نهکراوه. کهچی دهگریتهوه، ههروهک دیاره، کهوترا ئامراز  
جوړه هاشت وه پال خوی دهئی.

وهک جاری وایه به پیشگرو پاشگریش دهوتریت ئامراز، جگه  
لهوهی که ئامراز ناوه بو هندی ده برین، که دوور پسته  
بهیه کهوه ده به ستیتهوه یا ن رسته ییک ده گهینیت ته رسته به کی تر  
ههروا به وهش دهوتریت، که ناوی تاک ده کاته کو، ناسراو  
نه ناسراو، ... هتد.

ئامراز زاراوهیهکی باش هاتوه له ریزمانی زمانی  
ئهدهبی ئیمروی کوردیدا، هه به تهئی له ریزمان نه چه سپاوه،  
به لکوو له گفتم و گووئا خاوتنیشدا به کار ده هیتریت. ههروهک  
کا براهه کی پینه دۆز به بزمارو چه کوش وگا زوشته پپو یستیه کانی

- تر ده لیت ئا مرازه کانی پینه دۆزی.

ههندی کهس له بریتی (ئا مراز) ده لیتین، (ئا مراز) ههر  
چۆنیک بێت وشه ی ئا مراز زۆر به کار ها تووه وله سه رزار سوو کتر  
دیت له وشه ی (ئا مراز) له بهر ئه وه ئیمه زارا وه ی (ئا مراز)  
به کار ده هینین نه ک (ئا مراز). له زمانه ی ئه ده بی ئیم پرۆی،  
کور دیدا جۆره ها ئا مراز هه ن وه ک ئا مراز ی: کۆ، ناسرا و  
نه ناسرا و، بچوو ککه ره وه .... هتد. ئیمه له م کاره دا ههر  
ئا مراز ی سینتا کس با س ده که یین به مه به ستی ئه و جـۆره  
ئا مرازانه، که دوورسته پیکه وه ده به ستنه وه یان رسته یه ک  
ده گه یه ننه رسته یه کی تر.

( پینا سینی ئا مراز ی سینتا کس ی )

ئا مراز ی سینتا کس ی ئه و جۆره ئا مرازانه، که دوورسته ی  
سا ده به یه که وه ده به ستنه وه یان رسته یه کی شوین که وه توو  
( تابع ) ده گه یه ننه رسته ی سه ره کی (اصلی) له نیو رسته ی  
لیکدرا ودا به م ئا مرازانه ده وت ریت ئا مراز ی سینتا کس ی  
( ترکیبی ) چونکه ئه و ئه رکه ی، که جی به جی ی ده که ن ده که و پته  
نا و قالبی سینتا کسه وه .

ئامرازەكانى سىنتاكسىس ، كەئىمە لەم كارەداقسەيان  
لەسەر دەكەين ئەمانەن : "ئىستا ، وە ، بەلام ، ئەوسا ، بەلكوو  
، ش ، ئىنجا ، يا ، ئەگىنا ، وەكوو ، و ، كە ، بۆئەوھى كەچى ،  
تا ، چونكە ، ئەگەر ، بۆيە " .

ئامراز لەرووى دروست بوونەوھ

ئامرازەسىنتاكسى يەكانى زمانى كوردى لەرووى ساختمانەدە  
دەكـرـيـنـبـەـدووبـشـ ، ئامرازی سىنتاكسى سادە  
وئامرازی سىنتاكسى لىكدراو .

۱- ئامرازی سىنتاكسى سادە :

ئەم ئامرازانە سادەن ولەيەك بەش پىكھاتوون . وپريتین  
لە .

( ئەوسا ، بەلكوو ، وەكوو ، بۆئەوھى ، كەچى ، چونكە ، ئەگەر ) .

ئەمانەش ئەو جۆرە ئامرازانەن كەلە دووبەشيان پىتر  
پىكھاتوون وپىكەرە ئامرازی سىنتاكسىان دروست كرنووە . لە  
زمانى ئەدەبى ئىمپروۆى كوردیدا ئامرازە سىنتاكسىەكانى  
لىكدراو ئەمانەى سەرەوھن كەباسمان كردن .

ئەوھى شايانى باسە لىرەدا ئەوھىە ، كە ئىمەناتوانىن

لهم کاره‌دا به‌ته‌راوی بچینه‌بج وبنه‌وانی میژ ووی،  
 ئا‌مرازه‌کانی سینتاکسی کوردی، به‌لکوو شه‌وه پیوینستی به  
 لیکولینه‌وه‌یه‌کی تایبه‌تی‌هیه، که‌ئم گیروگرفته‌چاره‌سه‌ر  
 بکات، به‌لام له‌گه‌ل شه‌وه‌شدا ده‌توانین هه‌رچۆنیک بئیت له  
 ئاست ئا‌مرازه سینتاکسیه لیکدراوه‌کانه‌وه بدوئین و به  
 هۆی رواله‌تیا‌نه‌وه بتوانین قه‌ناعه‌تی شه‌وه دروست بکه‌ین  
 که‌ئا‌مرازه‌کانی سه‌ره‌وه لیکدراون وساده‌نین، لیره‌داله‌سه‌ر  
 هه‌رئا‌مرازه سینتاکسیه لیکدراوه‌کان ده‌دوئین.

ئه‌وسا: ( شه‌وده‌م - شه‌وکات )

به‌لیکولینه‌وه‌وه وردبونه‌وه له‌مئا‌مرازه بۆمان ده‌رده‌که  
 - ویت، که‌ئا‌مرازیکی لیکدراوه، چونکه له‌ده‌دووبه‌ش  
 پیک هاتووه. له ( شه‌وه ) و ( سا ). جالبه‌دا ( شه‌وه ) راناوی ( ضمیر )  
 نیشاندانه‌بو‌دووره له‌هه‌مان کاتدا راناوی جودای که‌سی  
 سی‌یه‌می تاکه - ( سوم‌شخص مفرد ) ( سا ) له‌ساته‌وه هاتووه  
 که‌واتای کات‌ده‌دات. به‌شی ( سا ) هه‌رواله ( سات ) شه‌وه کورت  
 کراواته‌وه، ئیتر ( شه‌وه ) و ( سا ) به‌هه‌ردووکیان ( شه‌وسا ) یا  
 پیکه‌ینا‌وه‌وه له‌ریزماندا ده‌توانی دوورسته‌به‌یه‌که‌وه

بیهستیتهوه وهک :

که ریم هیندیک دانیشتهوسا دهستی کرد بهقسهکردن.

بهلکوو :

لیره دا دیاره ، که ( کوو ) بهشیکه له دروست کردنی  
ئامرازی لیکدراوی ( بهلکوو ) . ( کوو ) له عاستی خویدا  
ئامرازیکی گه یه نهره له دیالیکتی کرمانجی سهرودا . ئهم ،  
ئامرازه توانیو یهتی ، که زۆر ئامرازی لیکدراو دروست  
کات . له بهر ئه وهی که له ریزمانی کوردیدا زۆر شت ههیه  
ههردوو دیالیکته که لیک نزیک ده که نه وه و به یه کی دا ده نیین  
جاله مانه ( کووه ) . ئهمه هه رچۆن له ویدا ده توانی ئامرازی  
لیکدراو دروست کات ئاواش لیره دا ده توانی ، هه بوونی  
ئهمه ش سه ره پای ئه وه واده گه یه نی که له دیالیکتی کرمانجی  
خوارووشدا ئامرازی ( کوو ) ههیه ، بهلام له وشوینانه دا خو  
شاردۆته وه و ما وه ته وه . به شه که ی تری ئامرازی مه به ست  
( بهله ) که به شیکه نا دیاره و بی واتایه . هه بوونی بهس  
بو دروست کردنی ئامرازی نا و براوه . به وردیوونه وه له  
به شه ده رده که ویت له ( بهلام ) یان ( بهلان ) ه وه هات بییت

پاش کهوتنی (ام)، (ان) له یه کهم ودووه مدا ، شه مهش به لگه ی  
قدنا عه تی راستی ته و او ناگه ی نی .

ره حمان زوری خو مان دوو کرد به لکوله کاره که ی داسه رکه وی  
وه کوو :

ئا مرازیکی لی کدرا وه له دوو بهش پیکها تووه له به شی  
(وه) و به شی (کوو)، (وه) ئا مرازیکی په یوه ستداره له زمانه ی  
کور دیدا - دواپی قسه ی له سه ر ده که یین . (کوو) ئا مرازیکی  
گه یه نه ری دیالیکتی کرمانجی سه رووه و به شدا ری له دروست  
بوونی (به لکوو) کردووه - بړوانه به لکوو - . هه ردوو  
ئا مرازه کان ئا مرازی لی کدرا وی مه به ستیان دروست کردووه .  
بوئه وه ی :

شه مه شیان له (بو) و (ئه وه ی) پیکها تووه - (بو) ئا مرازیکنه  
به کار دیت بووه پال نان . (ئه وه ی) له عاستی خویدا له  
دوو بهش پیکها تووه له (ئه وه) و (ی) - (ئه وه) رانناوی ،  
نیشاندده بو دوور ، به لام (ی) ئیزافه ته . له خویدا (بوئه وه ی)  
ئا مرازی (که) شی له گه ل بووه ، به لام (که) له ئا مرازه که دا  
نه ساوه و (ی) ئیزافه تی تیدا ماوه ، که (که) ی به (ئه وه)



دههستیتوهه .

کهچی:

ئەم ئا مرازە لە ئا مرازى گەیهنەر ( که ) ورا ناوی نادىارى  
شت (چى) پیکهاتووه (که) ئا مرازىكى گەیهنەرى زمانى  
کوردى يه- بهدریژی قسهی لهسەر دهکەین - . (چى) رانا ویکى  
نادىاره . ههروا دهتوانى بىی به ئا مرازى پرسىار ورستهی  
پرسىارى دروست کات .

چونکه:

ئەمەیان له ( چون ) و ئا مرازى گەیهنەر ( که ) پیکهاتووه  
بهوردبونوه له بهشى يه که مى (چون) دهرده که ویت ، که له  
( چۆن ) هوه هاتووه ، که ئا مرازىكى پرسىاره له پاشان  
پیتى (ۆ) ی بووه به ( و ) و (چون) دروست بووه .

دىاره - چونکه زۆر باسمان کردووه - بهشى دووه مى چونکه  
که (که) يه ئا مرازىكى گەیهنەرە و فرە به کارهاتووه و زۆر ،  
بهشدارى دروست بوونى ئا مرازى لیکدرا و دهکات ههرواش  
لیره دا خۆی له گه ل (چون) له (چونکه) دا ریکخستوه و ئا مرازى  
گەیهنەرى (چونکه) دروست بووه .

ئەگەر :

ئەم ئامرازەش لە دووبەش پیکھا تووہ لە بەشی (ئە) و  
(گەر) . بەلگەش بۆئەوہی ، کە ئەمە ئامرازێکی لیکدراوە ئەوہیہ  
کە (گەر) بەتەنھا بەکار دیت و جاری واش ھەبە ئامرازێ نەفی  
( مە ) وەر دەگرت و (مەگەر) دروست دەکات پیتە قالبی (ئە) ش  
ھەر وەک دیتە پیش چا و بۆ دووپاتی بەکار دیت. ھیزی ئەم  
ئامرازە بە پیتە قالبی (ئە) زیاتر لەوہی ، کە بەی ئەم  
پیتە قالبە . . . . . بێت . ئەھەندئ گوئەرانئ زمانئ کوردی دا  
( ھەگەر ) یش ھەبە . ئەمە وادەگەینئ کە (ئە) جیگای (ھە) ی  
گرتۆتەوہ (ئە) ش لە (ھەر) ھوہ ھا تووہ وەک چۆن ( ھەرکە )  
ھەبە . بەلام لێرەدا پیتی (ر) کەوتوہ (ھە) ماوەتەوہ . ھەر  
بەم پێش (ئە) لە (ئەر) ھوہ ھا تووہ پاش کەوتنی پیتی (ر) .  
ھەندئ جار لە دیالیکتی کرمانجی خواروودا لە بریتی ژئەگەر  
( ئەر ) بەکار دەھێنریت . لە دیالیکتی کرمانجی سەر وودا  
(ئەر) بە (ئەگەر) واتا دەگەینئ وەک ئەو بەبلاوی بەکار  
دەھێنریت . . .

" ئامراز لەرووی ئەرکەوہ "

ئا مرازه سینتا کسیه کان ، که لیره دا باسیان ده که یین  
 ئه رکیکی زۆر گرنگیان ههیه که بریتی یه له پیکه وه به ستنه زه ی  
 دوورسته یان پپوه ست کردنی رسته یه که به یه ککی تر . جا  
 به پپی ئه م کاره ی ، که ئیمه له بهر ده ستمانه وتیدا باسی  
 ئا مرازه سینتا کسیه کان ده که یین ، ده کرین به دوو به شه وه  
 به شی پیکه وه به ستنه وه ی دوورسته ، ئه مه یان پپیان ده وتریت  
 ئا مرازه سینتا کسیه پپوه ندی ئه وان ه ی رسته یه که به رسته یه کی  
 - تر پپوه ست ده که ن پپیان ده گو تریت ئا مرازه سینتا کسیه  
 پپوه ستی . هه ر به شه له وان ه دا ئا مرازه خۆی هه یه و ئه رککی  
 تا یبه تی جی به جی ده کات .

که واته ئا مرازه کانیه سینتا کس له رووی ئه رکه وه ئه کرین  
 به دوو به شه وه :

۱- ئا مرازه سینتا کسیه پپوه ندی .

۲- ئا مرازه سینتا کسیه گه یه نه ر .

به شی سپه م و چواره می ئه م کاره سه باره ت هه ریه که یانه .

بەشى سېھەم

"ئامرازى سىنتا كسى پەيوەستدار، پېوۋەندى"

لەم بەشدا باسى جۆرەكانى ئامرازى پەيوەستدارو

پېوۋەندى جۆرەكانى ئامرازى پەيوەستداردەكەين .

۱- " زاراوهی ئامرازی سینتاکسی په یوه ستداریپوهندی "

لهکتیبه کانی ریژمانی کوردیدا . زاراوهی تریش هه یسه  
به کار ده هیئریت به هه مان مه به ست . ههروهک ما مؤستا سه عید  
سدقی کابان زاراوهی عهتفی (عطف) به کار هیئا وه ... ما مؤستا  
توفیق وه هبی (لیکدهر ، بهندی ، بهک خه ر) ی به کار بر دوه ...  
پروفیسور قه ناتی کوردۆ- کک - کوردۆییق زاراوهی ( په ف  
گریگ) ی به کار هیئا وه ... ما مؤستا نووی عهلی ئه مین  
(پئ به ست) ی به کار بر دوه ... ما مؤستا ره شید کورد (پپوه ند) ی  
به کار هیئا وه ... ، ما مؤستا جگه ر خوین تیپی (پپوه ند) ی به کار  
هیئا وه ... ، لیژنه ی زمان وزانسته کانی کۆری زانیاری کورد  
زاراوهی (عطف) به کار هیئا وه ...

ئیمه له م کاره دا باش ده زانین ، که زاراوهی په یوه ستدار  
به کار بهینین چونکه ئه م ئامرازانه په یوه ستی له نیوان  
دوورسته دا پهیدا ده کهن ، به مه وه توانای په یوه ستیان هه یسه  
له بهر ئه وه ناویان ده بهین به ئامرازی په یوه ستدارووشه ی  
په یوه ستدار له دوو بهش پیک هاتووه له بهشی ( په یوه ست) و  
بهشی (دار) . په یوه ست بهواتای په یوه ندی به کار ده هیئریت

بهشی (دار) ئا مرازیکه بۆدروست کردنی دارپژرا و بهکار  
دههینریت ههروهک : سهردار ، عیلمدار ، زامدار ، خهزنهدار  
... هتد. ئهم ئا مرازه واتای ههبوون دهگهیهنییت ، که  
(دارد) ی فارسی دهگریتهوه ، واتای تیڤرای ئا مرازه که  
" ئا مرازى په یوهست ههیی" ه .

ئا مرازهکانی په یوهستدار له زمانی کوردیدا ئه مانهن :  
ئیستا ، وه ، بهلام ، ش ، ئینجا ، و ، یا ، ئهگینا ، ئهوسا ، بهلکـوو  
وهکوو .

۲- " جۆرهکانی ئا مرازى سینتاکسى په یوهستدار "

ئا مرازهکانی سینتاکسى په یوهستدار له زمانی ئهدهبى  
ئیمروى کوردیدا دهکرین بهچاربهشوه :

۱- ئا مرازى په یوهستدارى پیکه وه بهستنوه .

۲- ئا مرازى په یوهستدارى عهتف .

۳- ئا مرازى په یوهستدارى لیک جیا که ره وه .

۴- ئا مرازى په یوهستدارى ها مبه ریهک .

۱- ئا مرازى په یوهستدارى پیکه وه بهستنوه :

لهم زمانهدا دووئا مرازى په یوهستدارى پیکه وه بهستنوه ،

هەن، كەبریتین لە ئامرازەكانى:

( و، ش ) .

۱- ئامرازى پەيوەستداری پێكهوه بەستنەوهى "و" :

لێره دا ئامرازى "و" كە ئامرازىكى هێجگار باوو بـلاو ه  
وبەكار هاتوو ه و ئامرازىكى پەيوەستداریشدا ، دوورستەى سادە  
بەيهكەوه دەبەستیتەوه بەستنەوه يەكى تەواو ، بۆنموونه : وهك  
تۆهه تەتيغى دەبان

و

من هه مەتيغى زبـان

فەرقى ئەم دوو تەيغە هەروەك ئاسمان و ريسمان ( پەندكەريم  
ل - ۲۹ ) لەمرستەيه دا دياره ، كه "و" هەردوو رسته سادەكانى  
( تۆهه تەتيغى دەبان ) ، ( من هه مەتيغى زبـان ) يتيكەوه بە-  
ستوونەتەوه بەستنەوه يەكى نەواو ، لەرسته پەيوەستدازە دا  
دوو فاعيل هەيه لەگەڵ دوو فيعل ، يانى بۆهەر رسته سادە يه  
فاعيل و فيعل خۆى هەيه دەشبى بۆهەر دوو رسته كه يه فاعيل  
هەبى و دوو فيعل ، بۆنموونه :

ئافره تىكى سەره دلى لەرزى

و

رهنگی زهرد هه لگه را - (ک ژ - ث ، ل - ۴)

ته ماته ماسی بگری

و

ته رنه بی

قوماربا زیش بی

و

ئاخر شهرنه بی (په ند - که ریم ، ل - ۴۷)

یان به پیچه وانه له رسته لیکدرا وه په یوه ستداره که دا دوو

فایعل ویهک فیعل هیه . بۆنموونه :

ئه و بییت به کوری ئه م

و

ئه میش به با وکی ئه و ( ک - ژ ، ت ، ل - ۹۰ )

له م رسته ییدا ، که رسته یه کی لیکدرا وه ی په یوه ستداره

فیعل له رسته ی ساده ی دوو مده نییه ، که ده بوایه (بییت) بی

ههروهک ده بوو رسته ساده که (ئه میش بییت به با وکی ئه و)

لیره دا فرمانی (بییت) نییه ، که فیعلی رسته که یه و ما وه ته



(ئەمىش بەبا وكى ئەو) .

سەبارەت كاتى فئىلەكانى ئەمرستانەو، كەبەيارمەتى  
ئامرازى "و" پەيوەستدار بەيەكەو. دەلكىن دەبىنىن ،  
كەلەرستەكاندا ديارە، فرمانى ھەردوو رستەكان دەبى لەيەك  
كاتدابن ولەگەل يەك بگونجىن، لەرستەى لىكدراوى پەيوەستد  
- ارى، يەكەم فرمانى ھەردوو رستەكان لەيەك كاتدان ، كە  
ھەردوو كيان كاتى ئىستان (ھەتە، ھەمە) ، كەلەچا . وگى  
(ھەبوون) ھەو ھاتوون، ھەروا لەرستەى لىكدراوى دوو ھەمىشدا  
فرمانى ھەردوو رستەكان لەكاتى رابردوو دان (ھەلگەرا ،  
لەرزى) .

لەرستەى لىكدراوى پەيوەستدارى سىيەمىشدا كاتى  
فرمانى دىرى يەكەم لەنموونەكەدا لەكاتى ئىستادات ،  
فرمانى رستەى يەكەم موسبەتە ھەى دوو ھەم نەفى يە .  
ئامرازى پەيوەستدارى "و" دەتوانى دوو وشە پىكەو ھە  
بەستىتەو ھە بۆنموونە :

خەيالى ئاش ( و ) ئاشەوان جوئىيە

ھىچيان نازانن دانيان لەكوئىيە ( پەندكەرىم - ل - ۴۰ )

پارهی بهخشنده (و) ئاوی ناوبیژنگ

وهک پشکۆیه کهبکریته ناوچنگ (پهند - کهریم، ل - ۴۱)

ب - ئامرازی په یوه ستداری پیکه وه بهستنه وهی "ش"

ئهم ئامرازه ده توانی به ته واوی دوورسته به یه که وه

به ستیته وه ، بۆنموونه :

من عیشا نم خۆش ئه وی ، ئه وی

ش

منی خۆش ئه وی (ئه - ک - ل - ۴۰)

ئامرازی (ش) لیره دا رسته ی (من عیشا نم خۆش ئه وی) و

(ئهم منی خۆش ئه وی) به یه که وه به ستوونه ته وه ، له م رسته

لیکدرا وه په یوه ستداره دا هه ر رسته یه فا عیل و فیعلی تایبه تی

خۆی هه یه ، مه رجه لیره دا یانی به یارمه تی (ش) رسته کا ن

هه ریبه که فا علی خۆی هه بیته ، بۆنموونه :

ئهبیان به کولنگ ئه رزی ئه کۆلی منی

ش

به خا که نا زخۆله که یم ده ر ئه دا (ئه ، ک ، ل - ۸)

له م رسته لیکدرا وه په یوه ستداره دا بۆهه ر رسته یه فا عیلی

تایبەتی خۆی ههیه ، رستهی یهکه م وشه ی (ئهو یان) که راناوی  
 جودای که سی سینه می تا که فاعلی رسته که یه . له می دووه —دا  
 وشه ی (من) که راناوی جودای که سی یه که می تا که قاعیلی  
 رسته که یه . هه روا له مرسته لیکده رانه ی ، که ئامراز ی  
 په یوه ستداری "ش" وه زیفه ده بیننی فیعلی رسته کان له رووی  
 کاته وه خاسیه تی تایبەتی خۆیان هه یه ، وه ک به زۆری فرمانی  
 هه ردوو رسته کان له یه ک کاتدا ده بی بۆنموونه :

هه ندی ئا مؤژگاری هه سه نیا ن کرد ، ئه وی

ش

به سه ر با دانه ود له خه لکه که جیا بووه وه ، (ئه - ک - ل - ۱۲)  
 له مرسته یه دا فرمانه کانی "ئا مؤژگاری کرد" و "جیا بووه وه"  
 که چی رسته ی یه که م و دووه من له یه ک کاتدا ن ، هه ردووکیا ن  
 له کاتی را بردوو دا ن . هه روا هه ردووکیا ن ده توانن له کاتی  
 ئیستا دا بی . بۆنموونه :

خه لکی خۆیان له من کۆده بنه وه ، ئه منی

ش

قه سه ی راستیا ن لۆده که م (ئه - ک - ل - ۱۵)

جاری وادہیج، کہ کاتی فرمانی رستہ کان را بردوویب—  
ہر یہ کہ چورہ را بردوویکے ہر وہ کہ لہ مرستہی خوارہ و ہدا دیا رہ  
بؤنموونہ :

ئہ وچا وہ روانی دەمی منی ئہ کرد، منی

ش

چا وہ روانی و تہیہ کی کاریگہری تہر و پربووم (ک، ژ، ت، ل، ۸۲)  
لہ مرستہ لیکدرا وہ پھیوہ ستدار ہدا رستہی یہ کہ م فرمانیکی  
کاتی را بردووی بہر دہ و امہ وشہی (ئہ کرد) فرمانی رستہی  
دو و ہ م فرمانیکی کاتی را بردووی دوورہ وشہی (چا و پزان بووم)  
مہرج نیہ لہ مرستہ لیکدرا وہ پھیوہ ستدارہ کاندایان لہ  
ہم و رستہیہ کی تر دا پیتی (ش) ہدی و ہ ک ئا م رازی  
پھیوہ ستدار، بہ لکو و ئہ م پیتہ دہ توائی ئہر کی ئا م رازی  
دو و بارہ کردنہ و ہ ش جی بہ جی بکات، کہ جیگی ( الفبا ) ی  
عہ رہی بگریتہ و ہ بؤنموونہ :

ئہ و ئہ چی بؤمالہ و ہ ، ئہ بی منی ( ش ) بچم بؤمالہ و ہ .

(ش) لیرہ دا ئا م رازہ بؤ دو و بارہ کردنہ و ہ بہ کار دہ ہینریت

و لہ مرستہیہ دا بؤئہ مہ بہ کار ہا تو و ہ .

۲- ئامرازی پەيوەستداری عەتف:

ئىرەدا ھەرئامرازی (بەلام) ھەيە كەدەتوانى رۆلى  
عەتف بگەيەنى، تەم جۆرەبۆزۆر ئامراز ناوبراوە، كەھەموو  
ئامرازەكانى پەيوەستدار دەگرێتەووە. ئەووە لەرێزمانى  
كوردیدا زۆر بەرچا و دەكەوئى لەقسەكردن و نووسیندا .  
بۆنمونه:

ئەمىرئىرەدا ويستی بدوئى،

بەلام

ھەرچى لەسەريا بوو لەناكا و فېرى. (خ- ئا- ل- ۷)

رستەى لىكدراوى پەيوەستدار بەيارمەتى ئامرازی پەيوە-  
ستداری عەتف (بەلام) دەبئى لەدوو موبتەدا يان فاعىل  
پىكھاتبئى، ئەمەش بەزۆرى بەرچا و دەكەوئىت . بۆنمونه:  
دەم ھەل ھىنايەووە و ھرام بەدەمەووە،

بەلام

تەپتەپى پئى و ھستا و ھستاژن دەم كوتى كردم (ك، ژ، ت، ل

۰ (۸۲)

لەمرستە لىكدراووە پەيوەستدارەدا فاعىلى رستەى يەكەم

(م) ه ، كدراناوى لكاوى كهسى يهكه مى تاكه ، فاعيلى دووهم

كۆمهله فاعيلى (تهپه تهپى ، پىي وهستا وهستاژن ) .

شۆخى جوانى به دره وشت

وهك ژالهء ئاله تاله

بهلام

يارى خوش سروشت

كانگهى كه ماله ، ماله

من پىي دهنگ بووم وهيج قسه يهكى ترم پىي نهكرا ،

بهلام

ئەو كاتىك چاوى له قورلايى ئاسمان داگرته وهو

لاى دانسه رروخسارى من (ك، ژ، ت، ل، ۵۱) .

سه بارهت فرمانى رسته ليكدراره وه پهيوه ستداره كان كه به

يارمهتى ئامرازى (بهلام) ليكدراون پتوسته بزانين كد

فرمانه كانى رسته كان ده پىي ههردوو كيان له يهك كاتدا بن

يان له كاتى ليك جيا ، جارى واهه يه ههردوو كيان له كاتى

را ببردودا . بوونموونه :

هيشتا منال بووم ، كه داىك و باوكمان ئه مرى خوايىان

بەجى ھىنا ،

بەلام

براكانم برا بوون، لىم بىزارنە بوون و بەدەستەمە وە وەرەس ،  
نە بوون، ( ك ، ژ ، ت ، ل ، ۱۰۸ ) .

ھەروا كاتە رابردوودەكانيان لىك جيا بن ، بۆنمۇنە :

ئافتا وىش وەك ھەموو رۆژانى پيالەكانى ئامادە كرد ،

بەلام

بۆچى بەتايىبەتى يەككىيانى لەوەكانى تر باشتر ئەشت

( ك ، ژ ، ت ، ل ، ۷۶ ) .

فرمانى رستەى يەكەم " ئامادە كرد " فرمانىكى رابردووى

سادە يە ، فرمانى رستەى دوو ھەم ( ئەشت ) فرمانىكى رابردووى

بەردە وامە . دەشى ، كە فرمانەكانى رستەكان لەكاتى جيا بن

بۆنمۇنە :

راستە ، خوازە لىلى كردووم

بەلام

ئەتوانم ، خۆم بىزىنەم ( ك ، ژ ، ت ، ل ، ۱۰۸ ) .

فرمانى رستەى يەكەم " كردووه " رابردووى ( كامىلە و

فرمانی رستهی دووهم کاتی ئیستایه " ئەتوانم "

ئەشزانم که ئیمه ئەسرۆوهک زوربهی رۆژانی تر، لهگۆشتیی،  
چهوروو چهوریما ن نهبووه،

بهلام

ههراقایلم ( ک ، ژ ، ت ، ل ، ٤٤ ) .

فرمانی رستهی یهکه م ( نهبوو ) رابردووی نهفی یه، فرمانی

رستهی دووهم کاتی ئیستایه ( قایلم ) .

٣- ئامرازی پهیوهستداری جیاکه رهوه؛

ئهمهشیان لهزمانی کوردیدا ههژامرازی ( یا ) بووجیا

کردنهوه، بهکار دههینریت. ههندی جاربه ( یان ) بهکار،

دهبردیی نموونهبوژامرازی " یا "

چهندی خهریکی ئاووگل ئهبووین

یا

بهسهربا دا ئهها تین ئهچوین

قسه ههزاره ههردووی بهکاره

وهکوژاوها تین وهکووبا ئهروین ( پهنده - کهریم، ل، ١٠٨ ) .

لهم رسته لیکدراوه پهیوهستداره دا ئامرازی ( ییما )



توانیویه تی رسته سا ده کانی ( چندی خهریکی ئا ووگل ئه بووین )  
و ( به سر با دا ئه ها تین ئه چووین ) بهیه که وه ببهستیتسه وه ،  
ئا مراز لیره دا لدروی و اتا و اتایه کی جیا کردنه وه ده دات  
به دهسته وه ، هه روا له رسته که دا دیاره ، که زور بهی ئه م جوړه  
رستانه یه یارمه تی ( یا ) یه ک موبته دای هه یه .

ئهم ئا مرازه ده توانی دوو وشه یان دوو کوومه له وشه  
بهیه که وه ببهستیتسه وه له نا ورسته یه کی سا ده دا ، بوئمونه :

تۆبه خێونا که م بوخه و خواردن

( یا ) وه ک هه ندی کس بوچا و شوړکردن

کورم نه تبیستوه مه شوورتر له گشت

سه ربو سه ربین نه ک بو سه رزه نشت ( په ند - که ریم ) .

ئا مراز ی "یا" ی ئیره کوومه له وشه ی (بوخه وه و خواردن) ی به  
کوومه له وشه ی "وه ک هه ندی کس بوچا و شوړکردن" به ستوته وه .

۴- ئا مراز ی په یوه ستداری ها مبهری (؟) :

لیره دا ئا مراز ی "ئه وسا" خوی خستوته ئهم قه واره ، وه به و اتای  
ها مبهری بوئه ومه بهسته له واژه ی "ئه وسا" که لک وه رده گرین  
وه ک : پشوویه که دا ،

ئەوسا ،

روانىمە دەورو پىشىم ( خ ، ئا ، ل ، ۳۷ ) .

لەم رستەيدا ئامرازی ( ئەوسا ) توانىويويەتى ، كەھەر  
دوو رستەكانى ( پىشويەكمدا ) ، ( روانىمە دەورو پىشىم ) بەيەكەو  
بەستىتەو ە ئەم رستانە يەك مويتەدايان ەھيە و دوو خەبەر  
كەفرمانەكانيان لەكاتى رابردوون . بۆنمونه :

سەرى راو ەستا ، ەكوو جار يىكى تر بەخىر ەتنم بكات ،

ئەوسا

كەوتەچا و گىران ەكوويەوئ يەك يىكى بىيىنى ( خ ، ئا ، ل ، ۴۱ ) .

لەم رستە ليك دراو ە پەيو ەستار ەدا ئامرازی ( ئەوسا )

پەيو ەستار واتاي ( ئەوكات ) دەگەيەنى . لەزمانى كورديدا

زۆر جار دوووشەي ( كات ) ، ( سات ) دەگريتەو ە ، كەواتە " سات "

" كات " ە ، بەلام پىتى " ت " لە " سات " دا نەماو ە و زۆر كاري ،

گفت و گوو نووسين خستوويەتى وماو ەتەو ە " سا " . گەلى جاري

واش ەھيە ، لەبريتى " ئەوسا " " ئەوجا " دروست دەبئى و بەكار

دەھينريت . بۆنمونه :

كەينئ كلى حوشترى بگاتە ەردى ،

## ئەوجا

ئەتووش دەبىيە ئەفەندى (ئە، ك، ل، ۳ - ۱).

لېرەدا "ئەوجا" لەبىرىتى ئامرازى "ئەوسا" بەكار ھاتووهو،  
دوورستەى بەيەكەوہ بەستوونەتەوہ - "ئەوجا" لە "ئەو" و "جار"  
پىكھاتووه. وشەى "جا" يانى "كات - سات"، بەلام لېرەدا  
پىتى "ر" كەوتووه، ھەرچىون پىتى "ت" لە "سات" ھەكەوتىبوو  
لەوئىشدا ماوہتەوہ "جا" بەواتاى "جار" و "ئەوجا" دروست بووہ.  
ھەندى ئامرازى سىنتاكسى پەيوەستدار ھەن، ناچنە  
پال ئەو بەشانەى سەرەوہ، بەلام لەگەل ئەوہشدا ئامرازى  
سىنتاكس پەيوەستدارن كەيەكەيەكەبا سىان دەكەين :

ئامرازى پەيوەستدارى يا ... يا

ئەم ئامرازە بەككە لە ئامرازەكانى سىنتاكسى پەيوەستدار  
كە دوورستە بەيەكەوہ دەبەستىتەوہ وواتاى ھەلبۇژاردن،  
دەگەيەنى "اختيار" بۆنمۇونە :

رىگەيەكى تر بدۆزمەوہ بۆنان پەيدا كەردن يا كۆل ھەلگىرى

يا كرىكارىش بىت . (ك، ژ، ت، ل، ۶۹).

لەمرستەلېكەدراوہ پەيوەستدارەدا ئامرازى "يا ... يا"

به کارها تووه، که توانیوویه تی رستهی " کۆل هه لگـری " که  
رستهیه کی بی خه به ره به رستهی " کریکاریش بیت " به ستهیه تووه  
خه به ری رستهی یه که م له رسته لیکدرا وه په یوه ستدا ره که دا  
هه مان خه به ری رستهی دووه مه .

هه ندی جاری ترواتی ئیحتیمال ده که یه نی . بۆنموونه :

گولله پارچه قورقوشمیکه وله شیوهی نا وکه خورما یه کدا یه . . .  
له لوله یه کی باریکه وه ده رته پهری یا نه ی کری یا نا ی گری  
( ک ، ژ ، ت ، ل ، ۷۲ )

له م رسته یه دا یه ک موبته دا هه یه و دوو خه به ر ، خه به ری رستهی  
یه که م موسبه ته ، به لام خه به ری رستهی دووه م نه فییه به  
یا رمه تی ئا مرازی " یا " ی نه فی .

ئا مرازی په یوه ستداری به لکوو :

به لکوو ئا مرازیکی به کارها ت وبلدوه له زمانی ئه ده به یی  
ئیمپرووی کوردیدا . هه روا زۆریه کارده هیئیریت بۆ به یه که وه  
به سته وه ی دوورسته ی ساده ، بۆنموونه :

من قوتا بخانه ی شاره که مانم ته وا وکرد ، له زانسته گای  
به غداش ده رچووم ، به وه ش نه وه ستام ،

## به لکوو

کو تا ییم به زانستگا به کی ئه وروپاش هینا (ئ، ک، ل، ۱۰۴)  
له مرسته لیکدراوه په یوه ستداره دا، که به یارمه تیی  
ئا مرازی "به لکوو" به یه که وه به ستر او نه ته وه یه سکه،  
موبته دا - فاعیل - هه یه - جاری و اش ده بی بوهر رسته  
ساده یه موبته دای تایبته هه یه. بۆنموونه:

ئهیویست، بۆیه که م جار داخی دلی بۆشله شاری یه بگیریته وه،

## به لکوو

ئهمه خوا یه ئه و با سه بچیته سه رزبان ولیویک

(خ - ئا - ل - ۴۱)

له مرسته لیکدراوه په یوه ستداره دا، هه رسته ساده یه موبته -  
دای تایبته تی خوی هه یه، موبته دای رسته یه که م فاعیلکی  
نادیاره بۆکه سی سی یه می تاک "ی" که به فرمانی "ئهیویست" ه وه  
لکا وه، به لۆم موبته دا له رسته ی دووه مدا وشه "باس".

جاری وایه ده بی له رسته یه که مدا رانا ویک یان نا ویک  
هه بیت بۆپهیدا کردنی نسبت له نیوان هه ردوورسته ساده کاند  
تایبته نئی به ئا مرازی (به لکوو) کارخوی بکات - ئهمه

دهگه يهنې ، كه گه لئ جار " بهلكوو " كارى خوئى دهكات ،  
به هه بوونى ئه مچوره ناو ، تهنا سوبيا نه ناو ه تهنا سوبيه كان  
به زورى ده برپينى بيان شهوى "تهنيا" نه وه كو "نه . بوونموونه :  
قارهمانى چيرؤكه كه م تهنيا ئايشه خان نه بوو ،  
بهلكوو

دلاوهريش بوو ،

(نه - ك - ل - ۱۴۱)

دهنگوباسى دوزينه وهى ئه م گه نجينه هيه نه وه كوو تهنيا له  
كه ره كى ئيمه دا بلا بووه وه ،  
بهلكوو

به رگوئى هه موودا نيشتوانى شاركهوت .

(ئه ، ك ، ل ، ۱۸) .

ليره تيبينى ده كرئيت ، كه به كارهيئانى ناوى تهنا سوبى  
"تهنيا" له رستهى يه كه مدا ده بئ فرمانى هه مان رسته له  
حاله تى نه فيدا بئت به لام گه ر ناوى تهنا سوبى "نه وه كوو"  
بوو ده بئ فرمانى رستهى يه كه م له حاله تى نه فيدا بئت به لام  
كه ر ناوى تهنا سوبى "نه وه كوو" بوو ده بئ فرمانى رستهى

بیهکەم لە حالەتی موسبەتدا بێت . فرمانی ھەردوو رستەکان  
دەبێ لەیەک کاتدا بن - بۆنموونە :

لە راستیدا کابرا ئەم وشەی تەنیا بە ئیمە نەووت ،  
بەلکوو

ھەموو کۆرەکانی ئەوناوە گوێیان لێ بوو . (ئە، ک، ل، ٩)  
ھەندێ جاریش وارێک دەکەوێت ، کە فرمانی یەکەم  
فرمانی داخواری ھە دوو کاتی ئیستایە . بۆنموونە :  
دڵ لە میخنت کەیلە ،

بەلکوو

زوو دەرچم لەشار

ئیمپۆرۆژێکە لەجەمعی مەردوومان بگرم کەنار (پەند-

کەریم- ل- ٨٥)

ئامرازی پەیوەستداری ھەکوو :

"ھەکوو" یەکێکە لەو ئامرازانەی، کە دوو رستەیی سادە

بە یەکەوە دەبەستێتەوە ، بۆنموونە :

ئاغاش بێ وچان ئاوری ئەدایەو ھە بۆی ئەخنا یەو ،

ھەکوو

بیهوی دل نهوایی (خ- ئا - ل - ۱۹)

ئا مرازی "وهکوو" وه نه بی هه رته نهئا دوورسته به یه که وه  
به ستیته وه به لکوو سه ره رای نه وه شه ده توانی به کار بهیئرئ  
وهک ئا مرازی "وهک یهک" نه مهش له ره وان بیزی کوردیدا  
زۆر باش به کار ده هیئرئ. بۆنموونه :

له ورۆژه ههستم کرد ، شتیک له گیانما نه بزویت ،

وهکوو

منالی له دایک نه بوو نه یه دوت بیه ده ره وه . (خ، ئا، ل، ۴۳)

ئا مرازی "وهکوو" یه کهم ئه رکی هه ر ته نهئا له به یه که وه  
به ستنه وهی دوو رسته یه ، به لām هی دووهم سه ره رای نه م ئه رکی  
هه ربۆ وهک یه که وه وهک یه کی پیشان ده دات . له بهر نه وه له  
تیوان نه م هه ردوو ئا مرازانهدا کورته جیا وازیه که هیه .  
ئا مرازی یه کهم له هی دووهم زۆرتر ده چیتسه پال قه واره ی ،  
سینتاکسیه وه . ئا مرازی وه کوو جاری واهیه ، که ئا مرازی  
نه فی "نه" وه رده گریت . بۆنموونه :

شاره که ی ئپمهش خۆی ئا ماده شه کرد ،

نه وه کوو



رۆژی لەرۆژان جەنگ بکە و یتەلای ئێمە شەو. (شە، ک، ل، ە، ٤)  
نمۆنەى بەکارهێنانى ئامرازى "وێكوو" زۆرن هەروەك لـه  
خوارەوێ ديارن:

ئەم دەم ولجەمنى يه

وێكوو

شارستانیهكان بپاریتمه وه. (شە، ک، ل، ٤٤)

هەرئەمەى وت ،

وێكوو

گرێی زبانی کرابێتەو، یان تینیکی نووری رژا بێتە

دەماریهوه . خ ، ئا ، ل ، ٤١

ئامرازى پەيوهستدار "ئینجا":

ئامرازى پەيوهستدارى ئینجا یهکێکه له ئامرازهکانى

زۆربهکارهاتوو . بۆنمونه:

ئیتەر گۆپانهکەى لهشانی دامالی و بهکەمتەر خەمى

یهکەوه ، هاویشتی یه سووچیکى عەلاف خانەکەوه ،

ئینجا

کەوتەخۆتەکاندن لەوتۆزوخۆلەى لەسەر جلەکانى

كەلەكەبوو بوون .

( ك - ژ - ت - ل - ۶۰ )

ئامرازی ئینجا سەرەرای پیکهوه بەستنەوهی دوورستەهی سادە  
بەیه‌کەوه واتای "لەپاشان"یش دەگەیهنئ . بۆنمونه :  
دیارەسەر خەویکی بۆئەشکینن ،

ئینجا

لەخەو هەلئەسن ومیوه‌ئەخۆن . ( ئە - ک - ل - ۲۵ )

نمونه‌کان پێشانی دەدەن ، کە لە هەردوو رسته‌کانی ئێستێرەدا  
دەبێ یەک موبتەدا (فاعیل) هەبێ . بۆنمونه :  
چاوی کردەوه کەمێک تێی روانیم ،

ئینجا

ووتی: ئاخۆزگە پارچەزەویەکی خۆم ئەبوو .

( خ - ئا - ل - ۴۴ )

لەمرستەیه‌دا فاعیل راناوی کەسی سێیه‌می تاکه‌و  
بۆ هەردوو رسته‌کان بەکارهاتوو . هەر وانمونه‌کان ئێه‌وه  
پێشان دەدەن ، کە دەبێ فرمانی هەردوو رسته‌کان لەیه‌ک  
کاتدا بن ، لێرەدا بەزۆری لەکاتی رابردوودا دەبن . بـ

نمونه :

دووسئ جار ئەم لاوئەولای ژوورەکەى کرد ، جگەرەییەکی  
داگیرساند ، ئینجا

بەتوورەیی یەوہ ووتی : سووتاندم ، لەناومبرد .

( ئە ، ک ، ل ، ۱۱۸ )

ئامرازی پەيوەستداری "ئەگینا" :

ئەمەشیان لەئامرازی پەيوەستداریەکانەوزۆر بەکاردايیت  
بۆنمونه :

بەس خوا بکا منالەکانمان فییری کفرو زەندەقەنەکن .

ئەگینا

چاکە ئەبیتە خراپە . ( خ - ئا - ل - ۱۸ )

دەرویش کاکەللاً پیاویکی خواناسە ، لەراستی دا هاتنی

شاری تەنیا بۆئەو یەنوئیژی جومعەى لئ بکا ،

ئەگینا

بۆبا زاروشتومەک کپین حەمەدمستەفای کورپی هەموو

هەفتەیهک دئ بۆشار . ( ئە - ک - ل - ۲۲ ، ۲۳ )

ئەورستانەى کەبەیارمەتى " ئەگینا " بەیەکەو دەبەستەر -

یتەوہ دەبئ بۆهەر یەکەموبتەدای تاییبەتى هەبئ . بۆنمونه :

قوربان تۆباسى ئەم نوژەت ھېنا يەنا وەوہ ،

ئەگىنا

نەمن نەتۆ ھىچ كامىكمان نەچووين بۆنويژ . (ئە ،ك ،ل ، ۶۶)

واديارە ئىشى چاك قەت لەتۆوہ ناوشىتەوہ ،

ئەگىنا

چۆن بەم ئاسانى يەلەدا خستنى قوتا بخانەيەك ئەدوييت .

(خ ، ئا ، ل ، ۲۸)

لەم ھەردوورستانى سەرەوہدا لەھەرپرستەيەكدا دوو

موبتەدا ھەيە : لەرستەي يەكەمدا موبتەداكان وشەكانى

"تۆ ،ئەمن ، نەتۆ" موبتەدان وەلەھى دووہمدا وشەي "ئىشى

چاك" و راناوى لكاوى كەسى نووہمى تاك ، كەلەفرمانى

" ئەدوييت" دا ديارە ،

ئامرازى پەيوەستدارى "وہ" . . . .

"وہ" ئامرازىكى پەيوەستدارە و لەزمانى ئەدەبىي ئىمپروۋى

كوردیدا بەرچا و دەكەوئى . بۆنموونە :

ئەمەيەكەمىن جاربوو ، كەحاجى برايمم ، ئەدى ،

وہ

دوا جارم بوو، کہ ہیلکہم لہدا پیرہ ئایشی کری.

( ئے - ک - ل - ۸۶ )

کا براشیتۆکھیہ، بہساویلکھی ئم کردہ وانہ ئےکاو،  
ہیچیشی لہبارانی یہ،

وہ

ناتوانی کارلہخه لکی بکا ( ئے - ک - ل - ۵ )

ئەللا بہرہ کہت یا خوا ھموورۆژی کوخا کہریم کوری بی،

وہ

کوخا رہہ ہمیش کچ. ( ئے - ک - ل - ۲۹ )

کوخا کہریم بریاری لہسەر ھمووشتیگ ئەدا،

وہ

ھمین وئەستیش وھ کوودوو خوشکی ژنی ئەمدوو برایی

تیکه لی ہیج کہین وبہینتیک نہ ئہ بوون. ( ئے - ک - ل - ۳۰ )

ئامرازی پە یوہ ستداری ئیستا :

ئەمہیان ہیگار زۆر کہم بہکار ھا تووہ لەزمانی ئەدەبی

ئیمپروی کوردیدا، سەرہتای واتای کاتیش دەگہیہ نی

بۆنمۈونە :

ئەوما م قىتەلسەره تادا چەند رقى لەمنا لئەبوو ،

ئىستا

سەدوو بگرەھەزار ئەو ەندەش خۆشى ئەوئ .

( ك - ژ - ت - ل - ۹۵ )

رستەى لئىكدر اوى پەيوەستدار ، جارى واھەيە دروست دەبئ

بەبئ ھەبوونى ئامرازى پەيوەستدار لئيرەدا تەنھا بەكۇما

( فاريزە ) ، " بەيەكەو ەدە بەستريئەو ە . بۆنمۈونە :

قسەى كورت دريئژ مەكە ،

رئىگەى نزيك دوور مەكە ، پەند - كەريم - ل - ۱۰۸ )

ئەم جۆرە رستانە دەبن يەك موبتەدا بن ودوو موبتەدا يى بن

بۆنمۈونە :

ئەچمە شارئ كەس نە مناسئ

خۇم ھەلئە كئشم پير بەكراسئ .

( پەند - كەريم ، ل ، ۴۳ )

لەم رستە يەدا فاعيل راناوى لكاوى كەسى يەكەسى

تاكە " م " كە بەفرمانى " تەچنجم " و " ھەلئە كئشم " ەو ەلكاو ە .

باران بباری شام شه گه ری

باران نه باری جووتم شه گه ری

( پهنده کهریم - ل - ۴۹ )

لهم رسته یه دا دوو موبته دا ههیه ، موبته دای رسته یه گه م  
و وشه ی " شاشن " ه و هی دووهم و وشه ی " جووت " ه .

فرمانی رسته کان به زوری له یه ک کاتدا ده بن ج ههردوو گیان له  
کاتی ئیستا ده بن یا له کاتی رابردوو . بو نمونه :  
به خالو هات به لامه وه

بوو به مزنیها دای به پامه وه

( پهنده : کهریم - ل - ۵۴ )

فرمانی رسته یه کهم " هات " کاتی رابردوو و فرمانی  
دووهم " دا " کاتی رابردوو :

دوست شه وه یه شه مگریه نی

دوژمن شه وه یه شه مکه نی

( پهنده ، کهریم )

ههردوو فرمانه کان له کاتی ئیستا دان وه ک " شه مگریه نی " و  
" شه مکه نی " .

## بهشی چوارهم

### "ئامرازی سینتاکسی گهیه نهر"

لهم به شهدا، که بهشی چوارهمی کاره که یه باسی زاراوهی  
ئامرازی سینتاکسی گهیه نهر و جوړه کانی ئامرازی سینتاکسی  
گهیه نهر ده کهین.

### ۱- "زاراوهی ئامرازی سینتاکسی گهیه نهر"

زاراوهی گهیه نهر له بهشی "گهیه ن" و ئامرازی "هر"  
پیکهاتووه. ئەمەله رووی دروست بوونووه وایه. له لایه ن  
رێزمان نووسانی کورده و هه ئهم زاراوه یه به کار نه هاتووه.  
له لای ما مؤستا حه سن ئەحمەد حه سه نه وه.... به کارهاتووه  
ما مؤستای به ریز ئامرازه کان به ئامراز نا و نابات، به لکوو  
ناویان به راناو ده بات هه رچه نه ده رانا و نین و ئامرازن....،  
به لام ئیمه وابه باش ده زانین، که زاراوهی "گهیه نهر" به کار  
به نین، چونکه ئەم زاراوه یه له هه مووزاراوه به کار  
هاتووه کانی تر جیکیرتره. ئەم زاراوه یه له چا و گی  
"گهیا ندن" هه هاتووه. به مه بهستی گهیا نندی شتیک به شتیکی  
- تره وه، وهک گهیا نندی رسته یه که به رسته یه کی تریان  
به واتا یه کی تر وهک گهیا نندی رسته ی شوین که و توو به رسته ی



سەرەکی لەنیو رستەیی لیکدراوی شوین کەوتووخوازدا .

۲- " جۆرەکانسی ئامرازی سینتاکسی گەیهنەر "

لەزمانی ئەدەبی ئیمپرووی کوردیدا ئامرازی گەیهنەرچەند

جۆریکی هەیە ، ئەمانەش وەک هینەکانی خوازەوێن :

" کە ، بۆئەوێ ، کەچی ، تا ، چونکە ، ئەگەر ، بۆیە ، "

ئامرازی گەیهنەری " کە "

ئامرازی گەیهنەوی (کە) لەرووی ئیتمۆلۆژیەو دەگەریتە

سەر بناغەی پرسیارداری "کا" ، " کئ " = " ی فارسی کۆن .

لەرستیدا ئەم ئامرازە دەگەریتەو سەر فۆرمی راناوی

خۆیی حالتی کراو "مفعولی"ی "کەهیە" کە لە ئاقتیادا ،

"کەهیە" دەگەریتەو ، هەرئەویشە ، کەزۆر بەباشی بەکار

دەهێنریت . هەر وادە گەریتەو سەر بناغەی بنجی راناوی

نادیاری "کەشجی" ، " هەرکەس" " کەسێک" . ئەمانەیی ، کە

لیکۆلینەو دەکەن ، گەشتوونەتە ئەو ، کە ئەم ئامرازە

لەزمانی فارسی کۆندا وەک وادە راناوی کەسی بوو و بە کاریان

دەبرد بە ناوی "نوقام" ئەمەش وەک دەریپینکی بچوو ککراو

بەخشە دەکەوێتە پێشی بۆتەوا و کردنی واتاکەیی و فراوان

کردنه و هی. له فارسی کؤندا "که" وهک راناوی نسه تدار به کار نه ها تووه، به لام هدر لای زانایانی زمان دیار ده کوه و ئ که ئه مئا مزازه پرسیاره نادیاره ونه ناسراوه، که فؤرمی "کا، کئی" هه بووه وورده وورده له زمانی فارسیدا له گهل "کو" به کارها تووه و به فراوانی به دیار که و تووه. له رووی سینتا کسیه وه وهک وشه ی پرسیارو ئا مزازی گه یه نهری رسته کان به یه که وه به کار دیت، ئه موشا نه بیؤ دروست کردنی فؤرمی رسته ی لیکن دراوی شوین که و تووخواز زؤر به کارها تن، که ده یان توانی جوړه ها رسته ی شوین که و توو بگه یه ننه رسته ی سه ره کی، وشه ی "کئی" ده توانی به کار به یئریت وهک راناوی پرسیارو نسه تدار "کئی" ده که و یته دوا ی ناوی گیاندارو بی گیان.

وشه کانی "کا، کو" به فراوانی وهک ئا مزازی گه یه نهر به کار ده ها تن ئه موشا نه وورده وورده به پیی روژگار واتای وشه ی خو یان ون کرد.

له کا تیکی زووی زمانی فارسی نویدا ده وری راناوی، نسه تدار "کی" وئا مزازی "کا، کو" دیته پی شه وه، له سه ره تا وه

لهرۆلی ئامرازی " کی " دەوری دهگیرا ، که ههر وه کوو ئامرازی  
 گشتی وه ستا و مایه وه وهک راناوی نسه تدار به کارهات  
 له گهل ئه وه شدا له زمانی دانیشه توانی ئه سفه هان ههر وهک م ،  
 به خهر له کتبه کهیدا ( سیک شناسی یا تاریخ تطور نشرفاری  
 ( سملی ) ( ٦ ) تهران ١٣٣١ ل ، ٢٥٧ ) محمدتی بهار - ملک الشعراء )  
 ده لیت ، که تائیتا ئامرازی گهیه نهر " کو " . . . ما وه ته وه  
 ههروا له هه ندی سهر چا وه کانی تازه دا له گدل " کی " " کو " ش  
 به کار دیت . ههروه ها به هار ده لیت بوونی " کی " به " که "  
 ده گه ریته وه سه ده ی ( ٩ ) ی کوچی یا نزیکی سه ده ی نۆیه م ، ههروا  
 هه ر له سه ده یه " کی " ما وه ته وه ، بویه به کاره یانانی وهک  
 پرسیار وله گهل ئه ودا " که " به کار دیت به کاره یانانیکی  
 لابه لای ، وه به تاییه تی له زار گونده دا ، ههروه ها به هاری به ریز  
 ده لیت ، که " که " له کونده هه میسان به واتای " هرکس " ههر

کهس" به کارها تووه ، بۆنموونه :

خدا را ندانست و طاعت نکرد

که بر بخت و روزی قناعت نکرد

هه مان دیربه " هرکس " و اتا که ی نا گۆری بۆنموونه :

خدارا ندانست و طاعت نکرد

هرکس بر بخت و روزی قناعت نکرد " دانهر "

له به ره می کلاسیکی دا ئا مرازی " که " وهک " کجا " ده توانیری  
به کار بهینریت . گه لئ جار له به ره می ئیستا شدا به کار دیت  
ده ستوانیری وهک ئا مرازی گه یه نه ری به کار بیت به تا یبه تی  
له زمانی فارسیدا . بۆنموونه :

یکی خوب چهره پرستنده دید

کجا نام او بود گُرد آفرید ( فردوسی شاهنامه )

ئا مرازی " که " له زمانی ئه ده بی ئیمرۆی کوردیشدا هه یه  
و وهک ئا مرازی " گه یه نه ر " به کار دیت - ئه م ئا مرازه لسه م  
زمانه دا هه یگار با و و بلا وه و به کارها تو وه بۆنموونه :  
..... که چی ئیستا دوا ی چاره که سه عاتیک ، دوا ی هینده ی ،

که

ته نها بگاته خهسته خانه و بیته وه ، وهک په یکه ریک له به ر

ده ممدئا ئه چه قئ ، ئه لئ :- مرد ... ( ک - ژ - ت - ل - ۴۷ )

ئا مرازی " که " ی گه یه نه ر ده توانی جۆره ها رسته ی شوین

که وتوو بگه یه نیته رسته ی سه ره کی له نیو رسته ی لیک دراوی

شوین که وتووخوازدا، وهک رسته شوین که وتوووهکانی: موبتهدایی  
خهبری، بهرکاری، کاتی، دیارخیری، ئا مانجی و مهرجی  
و روون که ره وهیی . . . . .

۱- ئا مرازی "که" رسته شوین که وتوووی موبتهدایی  
دهگه یه نیت رستهی سهره کی:

دیاره،

که

دهوران ئهبله پهرسته

هؤشیا رودا نارووی له نووشوسته . ( پهند- کهریم- ل ۸۴ )

له مرسته لیکدراوه شوین که وتووخوازه دا ئا مرازی "که"  
رستهی "دهوران ئهبله پهرسته"، گه یاندووته رستهی  
سهره کی، که رسته یه کی شوین که وتوووی موبتهداییه:

۲- ئا مرازی گه یه نهر "که" رستهی شوین که وتوووی خهبری  
دهگه یه نیت رستهی سهره کی:

به غیر نۆزده سالت ته مه نه وهیشتا به وهت نه زانیوه،

که

جای شیرین مانای خۆشهویستی به (ک، ژ، ت، ل، ۷۹)

ههستی بهوه کرد،

که

پښوېسته قسه يهک بکات . ( خ ، ئا ، ل ، ٢٥ )

من خوّم بهوه ئهزانم،

که

ئاوه ها ملت ئهشکينم بؤخواره وه و دؤزه خت نيشان

ئهددم . ( ک ، ژ ، ت ، ل ، ٨ ) .

لهم هه رسي رستانه دا رسته کاني (چای شيرين ماناي

خوشه ويستی يه ، پښوېسته قسه يهک بکات ، ئهوه ها ملت ئهشکينم

بؤخواره وه و دؤزه خت نيشان ئهددم ) رسته ي شوين که وتووی

خه بهرين وبه يارمدي ئا مرازي "که" ي گه يه نهر گه يشتونه ته

رسته سه ره کيه کان .

٣- ئا مرازي "که" رسته ي شوين که وتووی بهرکاري ده گه يه نېته

رسته ي سه ره کي:

ئه وساته پرواي هينا ،

که

ئه گهر براله پشت برا بيئ، ئه وه خوشکيش بؤ ،

رۆژی خۆی لەبەرا زۆرتەرە (خ، ئا، ل، ە، ۆ).

ئێستەش ئەبینم،

کە

ئەو عەھدەى لەبیر بردۆتەو

ئەو گەرى بۆن لەدلیا بوو هەموو نیشۆتەو،

(پەند، کە ریم، ل، ە، ۆ، ۴۹)

هەولم ئەدا تیی بگەیهنم،

کە

تەنھا بۆمەشق کردن ئەچین

(ک، ژ، ت، ل، ە، ۆ، ۶۹)

لەم سێ رستەلینکدراوێ شۆین کەوتووخوازانەدا رستەکانی

(ئەگەر بڕالەپشت بڕابێ، ئەوێ خوشکیش بۆرۆژی خۆی لەبەرا

زۆرتەر، ئەو عەھدەى لەبیر بردۆتەو، نەنھا بۆمەشق کردن

ئەچین) رستەى شۆین کەوتوو بەرکارین وەلام لەسەر پرسیاری

چی؟ دەدەنەو بەیارمەتى ئامرازى "کە" ی گەیهنەر

گەیشتونەتە رستەى سەرەکى.

۴- ئامرازى "کە" رستەى شۆین کەوتوو کاتى دەگەیهنیتە

رستهی سهره کی .

که

خه زال له دایک بوو ، هیشتا کا ورسره نه برابوو

که

ته زووی ئا زاری ئه شکی

به با ویشکی .....

ئه چیته وه دؤخی جار ان

وهک نه بای دیبئ ونه باران . (په ند ، کدریم ، ل ، ۴۶)

له بهر ئه وه زؤر جار ،

که

چا خانه که ی چۆل ئه بوو . ئه ها ته لام .

( ک ، ژ ، ت ، ل ، ۵۸ )

له مسئ رسته لیکدرا وه شوین که وتوو خوازانه دارسته کانی

(خه زال له دایک بوو ، ته زووی ئا زاری ئه شکی به با ویشکی ... ،

چا خانه که چۆل ئه بوو ) رسته ی شوین که وتوو ی کاتین و وه لام له

سهر پر سیاری "که ی؟" ده ده نه وه و به یار مه تی ئا مرازی "که"

گه یشتو ونه ته رسته ی سهره کی .



هـ- ئا مرازى "كه" رستهى شوپن كه وتوو ديار خه رى ده گه به نيته  
رستهى سه ره كى:

تا دوينيش له شهرم و ته ريقى يا ئا رام له بهر ئه بـ پرا و  
جيگم به خو مننه گرت، كه چى بي ئا رامى ئه پوم، ئه نجامى  
ئه وئه فسانا وى بهيه،  
كه

گيان وهوشمى هيئا وه ته جو ش و خرو ش

( ك، ژ، ت، ل، ۷۶ )

به رد ئىك ،

كه

نه زان بيخاته نا وئا و

ده رنايه به سه د عا قلى به نا و . ( پهنه د، كه ريم، ل، ۵۵ )

لي ره شدا رسته كانى "گيان وهوشمى هيئا وه ته جو ش و خرو ش ،

نه زان بيخاته نا وئا و ) رستهى شوپن كه وتوو ديار خه رين

و، وه لام له سه رپسارى (كامه؟) ده ده نه وه و به يار مه تى

ئا مرازى "كه" گه يشتو ونه ته رستهى سه ره كى . . . . .

ع- ئا مرازى "كه" رستهى شوپن كه وتوو ئا مانجى ده گه به نيته

رستهی سهره کی.

تهنھا ئه م و ته یه بهس بوو بوئوه وی

که

ئا فتا وله و پهری مه به ستم تی بگات .

( ک ، ژ ، ت ، ل ۸۲ )

به زگی برسی و به زگی تییرین

لیمان نا گهرین ،

که

خوش را بوئیرین . ( پهنده کهریم )

لیره شدا رسته کانی ( ئا فتا وله و پهری مه به ستم تی بگات ،

خوش را بوئیرین ) رسته ی شوین که و تووی ئا مانجین .

۷- ئا مراهی " که " رسته ی شوین که و تووی مهرجی ده گه یه نیته

رسته ی سهره کی .

هه رشوئینی ،

که

ئا و گرتی ئا وایه

دیمه کا رکیلان ره نجی به بایه ( پهنده کهریم ، ل . ۴۳ )

که

پشیلہی را وکەر له ما لآنه ما

مشک ئەکه ویتە نلیلی وسە ما ( پەندکەریم، ل، ۶۱ )

که

دوژمنت کهوت.

تۆپیی پیا مەنی

زەبوون کوژمە بەلای خوالا مەنی (پەند، کەریم، ل، ۵۹)

لێرەدا رستەکانی "ئا وگرتی وایە، پشیلەیی را وکەر لـ

ما لآنه ما، دوژمنت کهوت ) رستەیی شوین کەوتووێ مەرچین و بە

یا رمەتی ئا مرازی گەیه نەر " که " گەیشتوونەتەر رستەیی سەرەکی

ئا مرازی گەیه نەری " که " ی ئێرە جیگای ئا مرازی گەیه نەر

" ئەگەر " ی گرتۆتەو،

۱- ئا مرازی " که " رستەیی شوین کەوتووێ روون کەرەو هەیی

دەگەیه نیتە رستەیی سەرەکی.

وام ئەهات بەبیرا،

که

ئیتەر لە سەیرکردنی تێرنەبم. ( ک، ژ، ت، ل، ۸۱ )

خۆ دەروونیشم جۆشکی وه های سەندبوو ،

که

ئەت ووت (ئاگری نەورۆزی) تیا کرا وەتەو

(ک، ژ، ت، ل، ۸۱)

ئەمڕۆ وا هەست بەخۆم ئەکەم ،

که

هێزیکێ ئەفسا ناوی لەناخی دڵ و دەروونما رهگی داکوتا وەو

ئارامی لەبەربریوم . (ک، ژ، ت، ل، ۷۵)

لەم رستەلیکدرا وانەدا رستەکانی (ئیتەرلەسەیرکردنی

تێرنەبم ، ئەت ووت ئاگری نەورۆزی تیا کرا وەتەو ، هێزیکێ

ئەفسا ناوی لەناخی دڵ و دەروونما رهگی داکوتا وە ئارامی

لەبەر بریوم) . رستە شوین کەوتوو روونکەرەو هێین و بـه

یار مەتی ئامرازی "که" گەشتوونەتە رستە سەرەکی .

۲- ئامرازی گەیهەر "بوئەوێ" :

ئامرازی "بوئەوێ" یەکیکە لە ئامرازە گەیهەندەرەکان ، کە

دەتوانن رستە شوین کەوتوو بگەیهەنیتە رستە سەرەکی

بوونمونه :

کاکه سووروعه‌یشان پیّ یه‌کیان کردبه‌دوو ،

بوئه‌وه‌ی

دوانه‌که‌ون (ئه ،ک،ل، ۲۹)

له‌مرسته‌یه‌دا ئا‌مرازی "بوئه‌وه‌ی" توانیویه‌تی رسته‌ی شوین‌که‌وتوو ، "دوانه‌که‌ون" بگه‌یه‌نیته‌رسته‌ی سه‌ره‌کی کاکه سووروعه‌یشان پیّ یه‌کیان کردبه‌دوو ( له‌رسته‌ی لیک‌دراوه شوین‌که‌وتوو خوازه‌که‌دا .

ئا‌مرازی (بوئه‌وه‌ی)ی گه‌یه‌نهر واتای (تا ،تا وه‌کوو ،هه‌تاکووش ده‌گه‌یه‌نی . بوئمونه :

به‌راستی زۆربه‌په‌رۆش‌بووم ،

بوئه‌وه‌ی

ئه‌وپیا‌وه‌ببینم . ( خ ، ئا ، ل ، ۴۰ )

له‌مرسته‌یه‌دا ده‌توانین له‌بریتی "بوئه‌وه‌ی" ئا‌مرازه‌کانی ( تا ، تا وه‌کوو ،هه‌تاکوو ) دا‌بنیین بیّ ئه‌وه‌ی واتاکه‌ی بگۆرئ ، بوئمونه :

به‌راستی زۆر به‌په‌رۆش‌بووم ،

تا

ئەوپيا ۋە بېينىم .

بەراستى زۆربەپەرۋش بووم ،

تا ۋە كوو

ئەوپيا ۋە بېينىم .

بەراستى زۆر بەپەپەرۋش بووم ،

ھەتا كوو

ئەوپيا ۋە بېينىم .

ئەورستەيەي كەئامرازى "بۆئەۋەي"ى گەيەنەر دەگەينىتە ،

رستەي سەرەكى ، شوپىن كەوتوۋى ئا مانجى يە . بۆنموونە :

ھەندىكىيان چووبوونەسەرپەرژىنى قوتابخانەكەي ئىمسە و

باخچەكەي يانەي فەرمانبەران ،

بۆئەۋەي

بەباشى چاويان بەخاۋەن شكۆبەكەۋى

( ئە ، ك ، ل ۵۶ )

رستەي ( بەباشى چاويان بەخاۋەن شكۆبەكەۋى ) رستەيەكەي

شوپىن كەوتوۋى ئا مانجىيە . رستەي شوپىن كەوتوۋى ئا مانجى لە

زمانى كوردىدا زۆرن . بۆنموونە :

ئىستگى بى تەلى لەندەن وبەرلین بوو بوونە نەزرگای  
ئەوخەلکە ، بۆئەوہى

گوئى لەھەوالى جەنگ بگرن، (ئە، ک )  
لەم جوۆرە رستە لیکدراوہ شوین کەوتوو خوازانە دا فرمانى  
رستەى شوین کەوتوو ناتوانى لەیەک کاتدا بن ، بەلکوو ھەردەم  
لەکاتى جیا جیا دەبن . بۆنموونە :

ناوہ ناوہ بۆمەشق کردن شەپوورلى ئەدرا ،  
بۆئەرہى

خەلکە کە دوکان وبازار دا بخەن وخۆيان لەنزیکتریـ  
جیگەى خۆشاردنەوہ دا بشارنەوہ .

فرمانى (لى ئەدرا ) لەسیغەى مەجھول - شاراوہ - دایسە  
بەلام فرمانەکانى ( دا بخەن ، بشارنەوہ ) لەسیغەى فرمانى  
مەنسروب دان .

ئامرازی گەبەنەر " بۆئەوہى " دەتوانى بکەوئیتە پشەوہ ی  
رستەوناوہ راستى رستە . بەلام بەزۆرى دەکەوئیتە ناوہوہ ی ،  
رستە . بۆنموونە :

گەلى کەس ھەتا ئەوانەى رىگاشیان بەبەردەرگای سەدرا دا

نەبوو پیا سەیهکی ئەو ناوێیان ئەکرد ،

بۆ ئەوێ

سەر و سورا خێکی ئەلەمان کوردی بزانی . ( ئە ، ک ، ل ، ٤ )

لە مرستەیدا ئا مراز کەوتۆتە ناوێی رستە هەر وادەشتوانی

بکەوێتە پێشەوێ . بۆ نموونه :

بۆ ئەوێ

دەرگای گەت و گۆی والا بکەمەوێ ،

هێچم نەدۆزیهوه . ( خ ، ئا ، ل ، ٢٨ )

ئامرازی گەیه نەری " کەچی "

ئەم ئا مرازەش لە زمانی ئەدەبی ئیمروێ کوردیدا دەتوانی

رستە شوین کەوتوو بگەیه نیتە رستە سەرەکی . بۆ نموونه :

بەشەووبەرۆژ لە ژێر رەهیلێ بە فروبانا لە ژێر قەرچە

هەتاوا توانا بنیژە ، هیزبێژە ،

کەچی

هەمووی بۆ ئا غابیت . ( خ ، ئا ، ل ، ٤٤ )

لە مرستە لیکدراوە شوین کەوتوو خوازەدا ئا مراز " کەچی "

بوانیویەتی رستە شوین کەوتوو ( هەمووی بۆ ئا غابیت )



بگه ينيته رسته ي سهره كي . به مجوره رسته شوين كه وتووانه  
ده وترت رسته ي شوين كه وتووي نا چاره يي . بؤنموونه :  
له سهر با سي خيزا نه كه مم له ميشكم دوور ئه خسته وه ،

### كه چي

له وسه ربه يئ ئه وه ي به خؤم بز انم پيا يا ئه چوومه وه .  
( ك ، ژ ، ت ، ل ، ٧٥ )

له مرسته يه دا رسته ي ( له وسه ربه يئ ئه وه ي به خؤم بز انم  
پيا يا ئه چوومه وه ) رسته يه كي شوين كه وتووي نا چاره يي يه .  
فرمان ي خه به ري هه ردوورسته كان له مجوره رستا نه دا ده توان  
له يه ك كا تدابن يا له كاتي ليك جيا ، بؤنموونه :  
ته نها بؤنان خوار دن ئه ها تمه ده ره وه ،

ئا خري هه رتووشيش ئه بووم .

له مرسته يه دا فرمان ي خه به ري رسته ي سهره كي فرمان ي  
" ئه ها تمه " يه فرمان ي خه به ري رسته ي شوين كه وتوو فرمان ي  
" ئه بووم " ه هه ردووكيان له كاتي را بر دووي به رده وامن .  
فرمانه كان ده توانن له كاتي ئيستا دابن . بؤنموونه :

به قورم گرت تا ئييلين و جنؤكه كانيش به ره مه زان خوينا ن

شەشارنەو،

كەچى

ئۆيۈبەنا خىرتان وازنا ھىنن. (خ، ئا، ل، ۵۶).

لاى ئىمە كۆرۈنەو ھى قوتا بخانە يەك چەندگرا نە،

كەچى

داخستنى چەندئا سائە، بەراستى ئەمەنە گەتە يە .

(خ، ئا، ل، ۲۹)

ھەروا دەبىت فرمائەكان لەكاتى جيا بن . بۆنمۇنە :

ئەو فەر موو يەتە خرنى يە ،

كەچى

ئىمە ئەلەين خرە . (خ، ئا، ل، ۱۹)

فرمائى رستەى سەرەكى لەكاتى را بردوودا يە ، بەلام فرمائى

رستەى شوپن كەوتوو لەكاتى ئىستا دا يە . شوپن ئامرازى

گەيەنەر " كەچى " لەرستەى لىكدر اوى شوپن كەوتوو خوازدا ،

ھەر ناو ھەراستى رستەكانەو دەكە وپتەن ئىوان رستەى شوپن

كەوتوو وسەرەكى . بۆنمۇنە :

خواغەبىبى بزنى خستوو ھەروو ،

کهچی

کلاوی کردوو هبو بھرو .

ئەبێ دەست ماچ کەن ، کە لە دێ یەکی وەها دووردا قوتا بخانە

کراوەتەو ، کهچی

ھەربا وکە ومانا لێکە ی نا ئیری ، ھەربا وکیکی ترە بەھانە

ئەدۆزیتەو و کورە کە ی دەرئەھینی . ( خ ، ئا ، ل ، ۲۷ )

پەلامارم دا یە کە مێکی بکوتم ،

کهچی

ئەو شەینانە وەک کەر و ئیشکێک لە ژێر چنگما قەلەمبازی داو ،

بوێ دەرچوو . ( ک ، ژ ، ت ، ل ، ۹۴ ) .

ھەموو رۆژیک ئەم کردەو یەم لە ئافتا وئەدی ،

کهچی

جارێک سەرنجم بوئەو نەچوو ، لەخۆم بپرسم : " ئەدی ئەمە

بوچی ویانی چی " .

ئامرازێ گەبەنەر " تا " :

" تا " ئامرازێکی گەبەنەرە لە زمانێ ئەدەبی ئیمپرۆی

کوردیدا ، دەتوانی رستە ی شوین کەوتوو بگەبەنیتە رستە ی

سەرەکی لەنا ورستەى لیکدراوى شوین کەوتووخوازدا . ئىمەم  
 ئاىرازە لەرووى واتاوە دووجۆرە بەکىکیان واتای ئامانج  
 دەدات ، بەمەوہ رستەى شوین کەوتووى ئامانجی دەگەيەنیتە  
 رستەى سەرەکی . . . . . ئەوى تریان واتای پىوان و ئەندازە و  
 ماوەپىشان دەدات ، بەمەشەوہ رستەى شوین کەوتووى ئەندازە  
 و پىوان و ماوەدەگەيەنیتە رستەى سەرەکی لەھەردوو جۆرەکا -  
 نیشدا سى فۆرمى ھەيە لەرووى دروست بوونەوہ . وەک : تا ،  
 ھەتا ، ھەتا کوو . نمونەى بۆئەوہى ، کەئەم ئامرازە رستەى  
 شوین کەوتوو دەگەيەنیتە رستەى سەرەکی زۆرن . بۆنمونە :

مىمکە ھۆلى کەلبە لەدەم

لاشەى مپردى توردايەچەم

بۆدۆستى نمەک بەھەرام

تا

ھەردوو بگەن بەھەرام ( ک ، ژ ، ت ، ل ، ۸۸ )

لپرەدارستەى " ھەردوو بگەن بەھەرام " رستەيەکی

شوین کەوتووہ و بەيارمەتى ئامرازى " تا " گەيشتووتەرستەى

سەرەکی ، ئەورستەيەى ، کەئامرازى ناوبراو دەگەيەنیتە

رستەي سەرەكى پىي دەوترئ رستەي شوين كەوتووي ئا مانجى  
بۆنمونه :

كەوتەخۇگۆرپين،

تا

مەجەلەكەبەرئيت بۆلاي وەستا . (خ، ئا، ل، ۹۱)

رستەي ( مەجەلەكەبەرئيت بۆوەستا ) رستەيەكى ئا مانجى يە .  
ئەمويست منالم ھەبئيت، ھەتابەشيري ئەمپروايەپەرورەدە-  
يان كەم،

تا

ئەوہى لەمن قەومالەوان نەقەومئيتەوہ . (خ، ئا، ك، ۴۲)  
ئامرازى "تا" ھەرناتوانئ بەس رستەي شوين كەوتووي  
ئامانجى بگەيەنئيتە رستەي سەرەكى، بەلكوو دەتوانئ رستەي  
شوين كەوتووي ماوہش بگەيەنئيتە رستەي سەرەكى . بۆنمونه :  
منيان خستەنيوان خۇيانەوہ ھەريەكەيان دەستىكى گرتبووم  
بەناوبازار تئئەپەرپين،

تا

لەكەبا بخانەكەي وەستا شەريف نزيك بووينەوہ . (ئە، ك، ل، ۲۴)

رستهی (لهکهبا بخانهکهی وهستا شهریف نزیک بوویننه وه)  
رستهیهکی شوینکهوتوووی ماوهیهو ماوهپیشان ده دات. ههروا  
دهتوانی رستهی شوین کهوتوووی ئەندا زهش بگهیه نیته رستهی  
سه رهکی، بوئمونه:

قهدری مانگ نیه،

تا

نهگاته شهو

گه رماناوی سارد ئەخاته بره و

گهلی جار له گهلی ئەم ئا مرازه دا پیتی (هم) دیت و ده که ویته

پیشه وهی. بهمه وه فۆرمی نوئی تا دروست ده بی و ده بیته "هتا"  
هه ربه هه مان ئه رک و وه زیغه، بوئمونه:

وهستا،

هتا

که میک پشووبدات. (خ، ئا، ک، ٤١)

پیم مه لئین ریشت وهک خوری خاوه،

کویر،

هتا

دەمرئى بەھىۋاي چاۋە . ( پەند ، كەرىم ، ل ، ۱۱۵ )  
بەپەنجەرەكەۋە ۋەكۈۋ پىۋەي نووسا بئى ۋوشك بوۋ ،

هەتا

ئىۋارەيەكى درەنگ لەجىگاي خۆي نەجولاً . ( خ ، ئا ، ل ، ۵۱ )  
سوار ،

هەتا

نەگلىئى نابئى بەسوار

برنج نەكوتريئى ناچىتەبازار ( پەند ، كەرىم ، ل ، ۹۸ ) .  
لەمرستەيەدا دەبۋايە ئامرازي "هەتا" بکەوتايەپىش ۋشەي  
"سوار" بەمدوۋە ئامرازي "هەتا" دەتوانئى بکەۋىتە پىشەۋەش  
بەلام ئەمجالەتەلەزمانى ئەدەبىدا زۆرکەم بەرچا ۋ دەكەۋئى  
چونکہ بەزۆرى ھەردەكەۋىتەناۋەۋە . نمونەبۆ "تا" كەفۆرمى  
"هەتا" يە :

بۆمبايەكى ئاگراۋى ۋائەتەقئىنم

كەس نەمئىنئىت ،

تا

ناۋجەرگەي ئەرر ئەسۋوتئىنم

له گه لّ ئه وه ش ترسنۆكن قورسن بئ هئزن

به لام هه رگيز شهلم ، كو پيرم ، ده ست نا پاريزن ، ( په ندكهر يم ، ك ، ١٠٤ )

جاري وا هه يه ، نه " تا " دووئا مرازى تروه ده گري وهك " هه ،

كه " ده كه ويته پيشه وه " كو " كه ده كه ويته دوا وهى به مه وه

( هه + تا + كو ) هه تا كو دروست ده بئ . بۆنموونه :

گا مه ره چه پۆك گا پا لّ پئوه نان

هه تا كو وئيشيان له ئيش ترازان . ( په ندكهر يم ، ل ، ١١١ )

ئا مرازى گه يه نهر " چونكه " :

ئا مرازى " چونكه " ش به كئيكه له ئا مرازه كانى گه يه نهر ، كه

ده توانئ رستهى شوپن كه وتوو بگه يه نيته رستهى سه ره كئى .

بۆنموونه :

زوانى خۆت بگره ده خيله له و وشانهى واحه قه

چونكه

مه شهوره ، كه حه ق لاي بئ ته ميز ، تا لّ و ره قه ( په ندكهر يم ، ل ، ١٠٨ )

ئه وورستانهى كه شوپن كه وتوون و به يا رمه تئى ئا مرازى

گه يه نهر " چونكه " ده گه يه نهر رستهى سه ره كئى له نيور ستهى

ليكدراوى شوپن كه وتوو خوازدا پئيان ده وتريته رستهى



شوین کهوتووی هوئی . بۆنموونه :

ئەزانن بۆدەبیتەدز ، هەژار و بیکەس و برسی؟ لە بۆ

تیربوونی زگ

چونکە

زگی برسی چنا برسی . (پەند ، کەریم ، ل ، ۹۵)

نیرومی هەزدوو بەجووتە بۆووتەن هەولئ نەدەن

دووورە دەرچوونی لەدیلی ، مەل بەبائئ نافرئ

هەولئ راستی هەردوولا ئا مانجی میللەت سەرئەخا

چونکە

مەعلوومە بەیەک دەس چەپلەقەت لئ نادری

ئا مرازئ "چونکە" لەنا ورسەتی لیکدراوی شوین کەوتوو

خوازدا هەردەم جیگای ناوەراست دەگرئ ، یانی دەکەوئیتە

نیوان رستەئ سەرەکی ورسەتی شوین کەوتوو . بۆنموونه :

لەم چەندمانگەئ دواپی یەدا ئەوێ بەدەگمەن بۆهەلئەکە

چونکە

وت

لەوماوەیەدا رۆژانئیکی ئەوتۆئ بەسەر بردبوو ، کەیا هەر

هیچی دەس نەئەکەوت ، وەیا لەسئ چوار پەنجایی تئ پەری

نەئەکرد. ( ک ، ژ ، ت ، ل ، ۶۱ )

بەلام ھەندی جار دەتوانی بکە و یتە پێشەو ھێ رستە ، بـ ھـ  
تایبەتی لەو ھالەتە ھێ ، کە رستە کە لە پارچە یەکی شیعر  
بوو نەک پەخشان لە بەر پێدا ویستی یاسای شیعر . بۆنموونە :

چونکە

خواراستەو راستی خوێش ئەوێ

داری راست بەلای چەوتا نانەوێ . ( پەند ، کەریم ، ل ، ۷۴ )

فرمانی خەبەری ھەردوو رستەکان رستە ھێ سەرەکی و رستە ھێ  
شوێن کەوتوو بەزۆری لە یەک کاتدا دەبن ، کاتە کەش بەزۆری  
لەرا بردوو دەبێ ، بۆنموونە :

سائی جارێک چا ووم پێیان نەئەکەوت ،

چونکە

دەربە دەروو ھەلاتوو بوون .

فرمانی یەکەم لە کاتی رابردووی بەردەوامی نەفیدایە  
بەلام فرمانی دوو ھەم لە کاتی رابردووی دووردایە . بۆنموونە :  
دوینی ئەو تا درەنگ وەختیک خەونە چوو ھەچا ووم .

چونکە

زۆر بەپەرۆشەوێ چاوەروانی ئەم سبەینی یەم ئەکرد .

( ک ، ژ ، ت ، ل ، ١٥ )

باسی گەردنیش بانەکرێ ،

چونکە

ئەگەر بوترێ لەشوشەوئاوی بێ گەردی ئەکرد .

هیشتا کەمە ، ( خ ، ئا ، ل ، ٣ )

لێکولینەوێ نموونەکان واپیشانمان ئەدەن ، کەهەندی

جار لەبریتی ئامرازی " چونکە " ئامرازی لێکدراوی گەیهنەر

" لەبەرئەوێ کە " بەکار دێت بۆنموونە :

ئەوێ راستی بێ ، ئەت ووت ئەموتانەم بەچەقۆلەقـوورگ

دەرئەهینن ! ئەمەش تەنها ،

لەبەرئەوێ کە

ئەمە یەکەم جار بوو ئەم قسانە مەهەلئەدا بەگوێی

کچیکدا . ( ک ، ژ ، ت ، ل ، ١٢ ) .

گەر هەمان رستە بە ئامرازی " چونکە " بنووسین واتاکـە

ناگۆری بۆنموونە :

ئەوێ راستی بێ ، ئەت ووت ئەم وتانەم بەچەقۆ لـە

قورگ دهرئه هینن ! . ئەمەش تەنھا ،

چونکە

ئەمە یەكە م جار بوو ئەم قسا نە مەه لئەدا بە

گوئی ی کچیکدا .

نموونهی ترلەسەر "چونکە"

لای خەلک وخوا و دراوسێ یەکان خۆشەویست بوو ،

چونکە

کاسبێکی پاک ولەخواترس بوو . (خ ،ئا ،ل ،۵۷)

ئامرازی گەیهنەر "ئەگەر" :

لەزمانی ئەدەبی ئیمپروۆی کوردیدا "ئەگەر" ییش ئامرازیکی

گەیهنەرە ، دەتوانی رستەیی شۆین کەوتوو بگەیهنیتەرستەیی

سەرەکی ، بۆنموونه :

ئەگەر

پشیلە لەمال نەبێ ،

مشکان تیلیلیا نە (پەند ، کەریم ، ل ، ۴۳)

ئەگەر

ئەکەویە جوست و جۆی ئەحوال

قسه ياله شیت بیهیا مندا ل. ( پەند، کەریم، ل، ۱۰۸ )  
ئەورستە شوین کە وتوو انە، کە بە ئا مرازى "ئەگەر" دە گە یە نر  
- یتە رستە ی سەر، کى پتیا ن دە وتریت رستە ی شوین کە وتوو ی  
مەر جى، بۆنموونە :

ئەگەر

"تو جارى حاجى، پارە بینه "

مە تا عە نىک و بەد، دنیا دوکانە .

بە گال تە و گە پیکە وە پیم ووت، ئا خۆ چا یە کانی ئە مەرۆ شـم  
وە ک رۆ ژانی تر شیرین ئە بن ؟! بە دە م زەر دە خە نە و نا زک رد نیکی  
دل فرینە وە ووتى ! تا ،

ئەگەر

وە ک جار ان رە تیا ن نە کە یتە وە (ک، ژ، ت، ل، ۸۳)

ئا مرازى گە یە نەر "ئەگەر" لە زمانى کوردیدا روالەتى  
تریشى هە یە ، وە ک ( گەر، مەگەر )، بۆنموونە :

ژنى بەدژانە

گەر

خۆتى لیدە ی مالت ویرانە ، (پەند، کەریم، ل، ۹۶)

ریوی بهفیل ناوهستی،

مه‌گەر

ته‌له‌پیی ی بهستی (ک، ژ، ت، ل، ۷۱)

باشیش نیه ئەم قسانه‌ئەگەم،

ئەگەرچی

له‌دلی خۆشما‌بیت . (ک، ژ، ت، ل، ۷۱)

به‌لی کۆلینه‌وه له‌مسی رستانه‌ی سه‌ره‌وه بو‌مان ده‌رده‌که‌وی  
که‌فۆرمی "گەر" له‌ئا‌مرازی گه‌یه‌نەر "ئەگەر" ها‌توو‌ه، به  
جیا‌وازی ئەوه‌ی، که‌له "گەر" پیت‌ه‌قالبی "ئه" که‌وتوو‌ه  
ما‌وه‌ته‌وه "گەر". له‌رسته‌ی دو‌وه‌ما ئا‌مرازی "مه‌ی‌ند‌فی  
که‌وتۆته‌ پێشه‌وه‌ی "گەر" و‌فۆرمی "مه‌گەر" دروست‌بو‌وه، له‌هی  
سێه‌ما ده‌ربرینی یا‌رانا‌وی (چی) که‌وتۆته‌ دو‌ای ئا‌مرازی  
"ئەگەر" و‌فۆرمی ئەگەرچی دروست‌کردوو‌ه، هه‌رسی‌حاله‌ته‌که  
له‌بریتی "ئەگەر" به‌کارها‌توون.

یه‌کیک له‌خاسیه‌ته‌کانی ئا‌مرازی گه‌یه‌نەر "ئەگەر" ئەوه‌یه  
که‌هه‌رده‌م ده‌که‌وێته‌ پێشه‌وه‌ی رسته‌. بو‌نموونه‌:

ئەگەر بمانه‌وی له‌مدنیا‌وله‌ودنیا‌نه‌بین،

ئەبىي لەيادى نەكەين . ( خ ، ئا ، ل ، ۲۰ ) .

ئەگەر

قەلئەرش رى نىشان دەربىي ،

ئەبىي گەورە ھەردەربەدەربىي

( پەند ، كەرىم ، ل ، ۴۲ )

جارى واھىيە بەتايبەتى لەبەر فۇرمى ئەدەبىي يان  
درىژى رستە ئامرازى گەيەنەر ( ئەگەر ) دەكەوئىتە نىوان  
رستە سەرەكى ورستە شويىن كەوتوو مەرجى ، بۆنموونە :

بەھار بووفەسلى زستانم ،

ئەگەر

يارم لەگەل بايە

درۆيە گەر وتويانە بەخونچەيەكى بەھار نايە \*

( پەند ، كەرىم ، ل ، ۱ )

ئامرازى گەيەنەر " ئەگەر " خاسيەتتىكى تىرىشى ھەيە  
ئەوھىيە ، كەزۇر جار لەگەل فرمانى خەبەرى ھەردوو رستەكان  
سەرەكى وشويىن كەوتوو ، كە فرمانىكى ئەسلى يە ، فرمانىكى  
يارمەتى دەرىش دىت . بۆنموونە :

---

\* - ئەم شىعەرە لە نىو شىعەرەكانى مامۇستا ھىمندا دەبىنرى .

ئەگەر

ئەيەھوئ پپى بكا ،

ئەبئ بژى

ئەگەر

بما نەوئ لە مەدنىا ولەودونىا نەبىن،

ئەبئ لەيا دى نەكەين (خ، ئا، ل، ۲۰)

ئامرازى گەيەنەر "بۆيە":

ئەم ئامرازە ئامرازىكى گەيەنەرەو زۆربەكار دىت. بـ

نمـونە:

ما پۆلىس وادىا رېوگوئى لەدواقسەكانى كوئىخابوو،

بۆيە:

ها تەپشەوہ وسلاوئىكى ساردوسپرى كرد . (خ، ئا، ل، ۲۷)

ئەم ئامرازە دەتوانئ رستەى شوئىن كەوتووئ تەسلىمى

بگەيەنئە رستەى سەرەكى . بۆنمـونە:

بالورەى بورك وخەسووى گوى لئ بوو

بۆيد

كچەكەى نەئەدا بەشوو



کهچی کچ دهستی له دایکی بهردا

مهیموون زۆرجوان بووئا ولهشی دهردا (په ند، کهریم، ل، ۱۲۸)

ههتا ئه وکاته ما مۆستای وای ئه زانی ، که ئا غا ئه بی

قه له ویککی ورگ زل بی،

بوویه

به سورسا میه که وه سهیری ئه مئا غا له ره ی کرد. (خ، ئا، ل، ۱۷)

ئه مرسته شوین که وتوو هی ، که به یارمه تی ئا مرازی "بوویه"

ده گاته رسته ی سه ره کی له رسته ی لیکدرا وی شوین که وتوو

خوازدا ، ئه وخاسیه ته ی ، که فرمانی خه بهری ههردوو رسته کان

شوین که وتوو و سه ره کی له یهک کاتدا دهین یاله کاتی جیا

جیا ، چ ههردووکیان له کاتی رابردوو دهین یاله کاتی

ئیسنا ، وه یاله کاتی ئالوگۆر ، وهک یه کیکیان له کاتی

ئیسنا و ئه وه ی تریان له کاتی رابردوو ، یان به پیچه وانه .

بوونموونه :

له دوو توئی یا ئه وپه ری دلسۆزی خۆشه ویستیم روون ،

ئه بووه وه ،

بوویه

ئەوئىش ھەركەسەرى ھەلبېرى وسەرنجى دائى، دوومەتەكانى  
ھىندەى تر سوور ھەلگەران ، ( ك ، ژ ، ت ، ل ، ۸۲ )  
گومانم نەما ، پىم رائەبوئىرى ،  
بوئىە

رووم لى گرز كرد (خ، ئا، ل، ۳۸)

مام پۆلىس وا ديار بوو گوى لهدواقسەكانى كوئىخا بوو ،  
بوئىە

ھاتەپىشەو ھەسلالويكى ساردوسپرى كرد (خ، ئا، ل، ۲۷)  
لەم دوورستانەدا فرمانى خەبەرەكان ، فرمانن لەكاتى  
را بىردوودان ھەروا دەشىئ لەكاتى ئىستادا بن بوئىمونە :  
كەشىش پىروا بەمەناكا ،  
بوئىە

باسى نەكرى باشترە . (خ، ئا، ل، ۳)

نمونه بوكتاتى لەيەك جيازۇرن ، ھەك :  
ھەوراز پىرىن بوپپا دەيەكى رانەھاتە كارىكى ستەمە ،  
بوئىە

لەھىلاكىا لەپەل وپۆ كەوتبووم . (خ، ئا، ل، ۳۷) .

فرمانی خه بهری رستهی سهره کی فرمانی لکاوه له کاتی  
ئیسادا "ه" ، که به وشه "ستم" لکاوه ، به لام فرمانی خه بهری  
رستهی شوین که ونوو فرمانی کاتی را بردووی دووره  
" که وتبووم " .

ده بیت فرمانی یه که م را بردوو بیت و فرمانی دووه م له  
کاتی ئیسادا بیت ، بو نمونه :

وا دیا ربوو ، مامه سه عه تا قه تی له بی دهنگی ودا لگه لی دان  
چوو بوو ،

بو یه

ئه یویست به عه ربیا نوویه که وه بیت ده رگای قسه کردن  
بخاته سهریشت ، ( خ ، ئا ، ل ، ۵۶ ) .

ئه نجام

۱- زورله ریزمان نووسانی کوردو غهیری کورد له کتیبه  
ریزمانیه کانیاندا شت و با به تی به رخیان له باره ی ئا مراز  
به گشتی وئا مراز سینتا کس نووسوه ، له گه ل ئه وه ش نووسینه که  
له که م و کووری رزگاری نه بووه .

۲- ئا مراز له رووی دروست بوونه وه ده کریت به دووبه شه وه

ئا مرازى سادە وليكدر او .

۳- لەرستەى ليكدر اوى شوين كه وتوو خوازدا ، كه به يار مەتى

ئا مرازى " بەلكوو " دروست دەبێت ، دەبێ لەرستەى سەرە كيدا  
وشەى تەناسووبى " تەنيا ، نەوەكوو " ھەبێت .

۴- ئا مرازەكانى " وەكوو ، ئينجا " دوو ئەرک جئ بەجئ

دەكەن ؟ ئا مرازى " وەكوو " سەرەراى ئەرکى بەستەنەو ەى  
دوو رستە بەيەكەو ە ئەرکى وەكەيش وە دەست دەنى ، كەلە  
رەوان بيژى دا بەكار ديت ، يانى ئەمە ئا مرازى دروسکردنى  
و ە كەكە - التشيه - .

۵- ھەندى ئا مراز ھەن ، دەتوانن ئا مرازى نەفسى

و ەربگرن " نە " وەكوو ئا مرازى سينتاكس " وەكوو " و فۆرمى  
" نەو ەكوو " دروست دەكات .

۶- ھەر رستەيە ، لەورستانەى ، كه به يار مەتى ئا مرازى ،

" ئەگينا ، بەيەكەو ە دەبەسترتەزە دەبێ موبتەداى تايبەتى  
خۆى ھەبئ .

۷- " وە " كەيەكەلە ئا مرازەكانى پەيوەستداری زمانى

ئەدەبى ئيمرۆى كوردى - ديالېكتى سۆرانى - ، كە دەتوانى

دوورسته به یه که وه بیه ستیته وه .

۸- "که" ئا مرازیکه گه یه نهره له زمانه ئه ده بی ئیمپرۆی، کوردیدا، ئه مه هه جگار باو و بلاوه وزۆر به کار دیت ده توانی جوړه ها رسته ی شوین که وتوو بگه ی نیته رسته ی سه ره کی له نیورسته ی لیکدراوی شوین که وتوو خا زدا ، بویه پی ده وتری ئا مرازه گه یه نهره گشتی. ئه م ئا مرازه له رووی دا ها تنیه وه له ئا مرازه "کئ" وه ها تو وه و پشه که وتنی ئه وه له زۆر زمانه ئیرانی به کار دیت وه ک ، فارسی و پوشتو .... هتد ، جیگای ئا مرازه "که"

پیشه وه ی رسته یه له و حاله ته ی ، که رسته ی شوین که وتوووی کاتی بگه ی نیته رسته ی سه ره کی ، به لام گه ر رسته ی شوین که وتوو ی ، کاتی بگه ی نیته رسته ی سه ره کی ، به لام گه ر رسته ی شوین که وتوووی دیار خهری بگه ی نیته رسته ی سه ره کی ، جیگای هه ر نیوان رسته ی سه ره کی ورسته ی شوین که وتوو ده بیته ئه م ئا مرازه ده توانی جیگای ئا مرازه گه یه نهر "ئه گه ر" بگریته وه .

۹- ئا مرازه گه یه نهر "بوئه وه ی" هه ر ده که وپته نیوان رسته ی سه ره کی و شوین که وتوو ، هه روا ده توانی وه زیفه ی ( تا ،

تا وهکوو ( بگه یه نی ) .

۱۰- ئا مرازی " تا " ده توانی رستهی شوین کدوتووی ئامانج بگه یه نیته رستهی سه ره کی ، هه روا ده شتوانی رسته شوین کدوتووه کانی ئه ندازه یی و پپوان وما وه ش بگه یه نیته رستهی سه ره کی .

۱۱- ئا مرازی گه یه نه ر " ئه گهر " ده توانی ئا مرازی نه فی وه ربگریت وه ک ئا مرازی " مد " و فۆرمی " مه گهر " دروست بکات ، یه کیک له خاسیه ته کانی تری ئه م ئا مرازه ئه وه یه که هه رده م ده که ویته پیشه وهی رسته ، له دورسته لیکدرا وهی شوین کدوتوو خوازه ی ، که به یارمه تی ئا مرازی " ئه گهر " دروست ده بییت هه ردوو رسته کانی - سه ره کی وشوین کدوتوو - فرمانی خه به ره کانیان ، که فرمانیکی ئه سلیه فرمانیکی یارمه تی ده ریش دیت . ئه م ئا مرازه فۆرمی " گهر " ئه گهر چی ، مه گهر " یشی هه یه .

۱۲- ج ئا مراز به گشتی یان ئا مرازی سینتا کس تا ئیستا نه بوونه ته با سکی سدره خو .

۱۳- ئه ورستانه ی ، که به یارمه تی ئا مرازی ( یا ) به یه که وه ،

ده به سترینه وه به زۆری رسته ی بهک مو بته دایین .

۱۴- ئا مرازه په یوه ستداره کان له رووی ئه رکی خویا نه وه  
هندیکیان ده کرین به چوار به شه وه ، وهک : و ، ش ، به لام ، یا ،  
ئوسا ، به شی به یه که وه به سته وه ، عه تیف ، جیا که ره وه و  
هامبه ری .

۱۵- ئه ورسته یه ی ، که به یارمه تی فاریزه به یه که وه  
ده به سترینه وه ، فرمانه کانیا ن به زۆری له یهک کاتدا ده بن ، چ  
هر دووکیان له کاتی ئیستا ده بن یا ن له کاتی را بردوو .

۱۶- شوینی ئا مراز ی گه یه نهر "که چی" هه رنیوان رسته ی  
سه ره کی ورسته ی شوین که وتوو له نا ورسته ی لیکدراوی شوین  
که وتوو خوازدا .

۱۷- له رسته ی لیکدراوی شوین که وتوو خوازدا فرمانی  
خه به ری هه ردوو رستان - سه ره کی وشوین که وتوو - ، که به  
یارمه تی ئا مراز ی "چونکه" ی گه یه نهر ده گه یه نه یه کتر له  
یهک کاتدا ده بن .

## کورتکراوهکان

ل = لاپه ره

خ - ئا - خوۆری ئاوابوو

ئه - ل ، = ئهلهمان کوردی

په‌ند - که‌ریم . = په‌ندی پێش‌نیا ن له‌شێعری کوردیدا ، که‌ریم

شاره‌زا به‌غدا ١٩٧٦ ،

ک - ژ - ت ، = کلاشه‌یه‌ک ژانی تووه - حوسین عارف ١٩٧١



## سەرچاوه كان

یهكهم: سەرچاوه به زمانی كوردی

- ۱- سه عید سدقی کابان ، مختصر صرف ونحوی کوردی ، به غدا ، ۱۹۲۸، ۲- لئیزنه‌ی زمان و زانسته‌کانی کۆری زانیاری کورد ، ریزمانی ئا خاوتنی کوردی ، به غدا ۱۹۷۶
- ۳- محمه ممه‌دئه‌مین هه‌ورا مانى ، سه‌ره‌ تاييک له‌ فيلۆلۆژى زمانى کوردی ، به غدا ۱۹۷۲ ،

۴- نوری عه‌لی ئەمین ریزمانی کوردی ، سلیمانى ، ۱۹۶۰ ،

۵- ئەحمه‌دحه‌سه‌ن ئەحمه‌د ، ریزمانی کوردی ، به غدا ۱۹۷۶

۶- جگه‌رخوین ، آوا ئوده‌ستورا زمانى کوردی ، به غدا ۱۹۶۱

- ۷- دکتۆر ئیبراهیم عه‌زیز ئیبراهیم ، رسته‌ی لیک‌دراوی شوین که‌وتوو خواز له‌ گه‌ل رسته‌ی شوین که‌وتوو دیا رخری له دیا لیکته‌کانی زمانى کوردیدا به غدا ، ۱۹۸۰ ،

۸- توفیق وه‌بى ، پیته‌قالبى "ئه‌ی شیوه‌ی سلیمانى

گوڤارى کۆری زانیاری کورد ، به‌رگ (۱) به‌شى ل (۹) ،

۹- قه‌ناتى کوردۆ - زمانى کوردی - ریزمان ، په‌ریفان

، ۱۹۷۰

۱۰- دکتۆر ئا وره‌حمانى حاجى مارف ، ریزمانى کوردی

مۆرفۆلۆژی - بەشی یەكەم - ناو - بەغدا ، ۱۹۷۹

۱۱- تۆفیق وەهیبی ، خویندەواری باو ، بەغدا ، ۱۹۲۲

۱۲- دەجمال نەبەز ، زمانی یەكگرتووی كوردی ، یامبیرگ ،

، ۱۹۷۶

۱۳- عەبدوللا نەقشەندی ، پاشكۆی (درا) ، گۆڤاری

كۆری زانیاری كورد بەرگ (۱) ، ژمارە (۱) ، بەغدا ، ۱۹۷۲ ، ل

، ۱۲۷ - ۱۱۵

۱۴- عەلەدین سەجادی ، دەستوور و فەرەهنگی زمانی

كوردی - عەرەبی ، فارسی ، بەغدا ، ۱۹۶۲

۱۵- دەجمال فوئادچەند سەرنجیكی زمانەوانی ، گۆڤاری

رۆژی كوردستان ، ژمارە (۲) بەغدا ، ۱۹۷۱ ، ل ، ۵۸ - ۵۹

۱۶- كوردستان موكریانی ، ئامرازەكانی خستەسەرلەزمانی

كوردیدا ، گۆڤاری زانكۆ ، بەرگ (۴) ، ژمارە (۱) ، سلیمانی ، ۱۹۷۸ ،

ل ۱۴۵ - ۱۷۴ ،

۱۷- كوردستان موكریانی ، رستەی زمانی كوردی ، گۆڤاری

زانكۆ ،

۱۸- د- كوردستان موكریانی ود- نەسرین محەممەد فەخری

ریزمانی کوردی بوپۆلی یهکه می بهشی زمانى کوردی بهغدا ۱۹۸۲

۱۹- محهمه دئه مین هه ورامانى ، زارى زمانى کوردى له

ترازووى بهراوه ردا بهغدا ، ۱۹۸۱

۲۰- مهسعوود محهمه ، چهند هشارگه یهکی ریزمانى

کوردی ، بهغدا ، ۱۹۷۶

۲۱- د ، نهسرین محهمه فخرى ، په ره سه ندى واتای ،

و شه و دهورى له دوکه مهند کردنى زماندا ، گوڤارى "الاستاذ"

ژماره (۲) بهغدا ، ۱۹۷۸- ۱۹۷۹- ل ، ۶۴۲- ۶۷۱

۲۲- چا وگى بى واتا له زمانى کوردیدا ، بهغدا ، ۱۹۷۳

۲۳- نورى عهلى ئەمین ، ریزمانى کوردی ، سلیمانى ، ۱۹۶۰

۲۴- وردى ، دهستوورى زمانى کوردی ، گوڤارى ، گروگالى

مندالى کورد ، ژماره (۶) حوزهيران ، ۱۹۴۶- ل ۳

۲۵- دکتۆر ئیبراھیم عزیزئیبراھیم ، حالتهکانى جنس

وبینای بهرکار له زازادا وه رگيرانى له روسیه وه ، گوڤارى

کۆپى زانیارى کورد ، بهرگى (۵) بهغدا ۱۹۷۷ ل ۲۳۶- ۲۶۳

۲۶- صالح حسین بشدرى . کورته یهک له ریزمانى کوردی

بهغدا ۱۹۸۵ .

دووهم : سه رچاوه به زمانى عه ره بى

٢٧- توفيق وهبى، قواعد اللغة الكرديه، الجزء الاول، البيا

- بالثانى، به غدا ١٩٥٦،

٢٨- مالك يوسف المطلبى، فى التركيب اللغوى للشعر

العراقى المعاصر- دراسته لغويه - به غدا ١٩٨١،

٢٩- الدكتور عفيف دمشقيه، مطى متعره على الطريق

تجديد النحو العربى، بيروت ١٩٨٥.

٣٥- الدكتور اميل بديع يعقوب، فقه اللغة العربيه و

خاصتها، بيروت ١٩٨٢.

٣١- الدكتور امين على السيد، فى علم النحو، الجزء الاول،

الطبعه الثانيه، مصر ١٩٧٥.

٣٢- الدكتور امين على السيد، فى علم النحو

الجزء الثانى، الطبعه الثانيه، دار المعارف بمصر (بلا).

٣٣- عباس حسن، النحو الوافى، الجزء الاول والطبعه الخامسة

دار المعارف بمصر (بلا).

٣٤- محمد احمد پيرانتى، النحو المنهجى، الطبعه الثانيه

(بلا) ١٩٥٩.

- ٣٥- الدكتور مهدي المفزومي ، في النحو العربي ، ( نقد و توجيه ) ، الطبعة الاولى ، بيروت ١٩٦٤ ،
- ٣٦- الدكتور شوق طيف ، المداير النحويه ، الطبعة الثانية القايره ، ١٩٧٢ .
- ٣٧- توفيق وهبي قواعد اللغة الكرديه ، الجزء الاول ، الباب الاول ، به غدا ١٩٥٦ .
- ٣٨- الدكتور عبدالنعيم محمد حسين ، قواعد اللغه الفارسيه ، مصر ، ١٩٧٥ .

سنيهم: سەرچاوه بەزمانى فارسى :

۳۹- مصطفى خرم دل ، صرف دستور زبان كردى - سورانى

تبريز ۱۳۴۷ ك .

چوارەم ، سەرچاوه بەزمانى رووس :

۴۰- كوردوۆييفك ، ك رېزمانى زمانى كوردى ، مۆسكۆ

لېنينگراد ، ۱۹۵۶ .

۴۱- كوردوۆييفك ، ك ، فەرھەنگى كوردى - روسى ، كورتە

باسىكى رېزمانى زمانى كوردى مۆسكۆ ۱۹۶۰ .

۴۲- كوردوۆييفك ، ك ، رېزمانى زمانى كوردى بەكەرستەى

ديالېكتەكانى كرمانجى و سورانى مۆسكۆ ، ۱۹۷۸ .

۴۳- بەكاييف چخ ، زمانى كوردەكانى ئازەربايجان

مۆسكۆ ۱۹۶۵ .

۴۴- بەكاييف چخ زمانى كوردەكانى يەكيتى سۆقيەت

مۆسكۆ ۱۹۷۳ ،

۴۵- ميسر بى.ك ، ر ، سميرنوۆەى ، ئا ، ديالېكتى

كوردى موكرى لېنينگراد ۱۹۶۸ ،

۴۶- ئىبراھىم ، ع ، ئى ، رستەى لىكدراوى شوپن كەوتووخواز

لهگه‌ل رسته‌ی شوین کهوتووی دیا رخه‌ری له‌دیالیکتسه ،  
 ناودیه،گانی زمانى کوردیدا ، مۆسکو ۱۹۲۵ ( نامه‌ی نکتورا )  
 ۴۷- رۆبنیچک یو،ئا ، پریرودا و وه‌زیفه‌ی ئاسـرازی  
 گه‌یه‌نه‌ری فارسی (که ) کورته هه‌واله‌کانى ئامۆژگارى رۆژهه-  
 لاتناسى شه‌کا دیمیاى زانستى به‌کیتى سۆفیه‌ت ، مۆسکو ۱۹۵۹  
 نمره ( ۳۶ ) .

۴۸- رۆبنیچک یو،ئا ، رسته ئاویته‌کان له‌گه‌ل رسته‌شوین  
 کهوتووهدیارخه‌ریه‌کان له‌زمانى ئیمروى فارسیدا ، مۆسکو  
 ۱۹۵۹ .

۴۹- کالینیه ز.م . رسته‌ی لیکدراوه‌ی شوین کهوتووخواز  
 له‌زمانى ئه‌ده‌بى ئیمروى پوشتودا ، مۆسکو ۱۹۶۶ .  
 ۵۰- تۆکرمان ی، ی، لیکولینه‌وه‌یه‌که له‌ریزمانى کوردیدا!  
 مۆسکو ۱۹۶۲ .

پیتجهم : سه‌رچاوه‌به‌زمانى ئینگلیزى

Mackenzie D.N. Kurdish dialect studies ) ۵۱  
 London, 1961-1-  
 Macarue E.N. A Kurdish grammar ۵۲

New. york 1958

## سەرچاوه نمونه‌گان

- ۱- دکتۆر مارف خهزندهدار، ئەلهمان کوربی، به‌غدا ۱۹۶۹
- ۲- دکتۆر کاوسی قهفتان، خۆری ئاوابوو، سلیمانی، ۱۹۷۰
- ۳- حوسینی عارف، کلافه‌یه‌ک ژانی توورپه، نه‌جفه، ۱۹۷۱.
- ۴- که‌ریم ره‌زا، په‌ندی پێشینان له‌شیعیری کوردیدا  
به‌غدا، ۱۹۷۶.



( ناوه رۆك )

پاری یهكهم : ئامرازی مۆرئۆلۆژی

- ۱ ..... پیشهکی
- ۲ ..... بهشی یهكهم : ئامرازی بانگ کردن
- ۱۰ ..... بهشی دووهم : ئامرازهکانی پرسیار
- ۱۶ ..... بهشی سییهم : ئامرازهکانی سهر سورمان
- ۱۸ ..... بهشی چوارهم : ئامرازهکانی ناسراوی نهناسراوی
- ۲۱ ..... بهشی پینجههم : ئامرازی کۆ
- ۲۴ ..... بهشی شهشم : ئامرازی فهرمانی
- ۲۸ ..... بهشی ههوتهم : ئامرازی پهیههندی
- ۳۱ ..... بهشی ههشتههم : ئامرازی خۆزی
- ۳۳ ..... بهشی نویهم : ئامرازی ( نهفی - نهری )
- ۳۵ ..... بهشی دههم : ئامرازی پلهی بهراورد و پالا
- ۳۷ ..... بهشی یازدههم : ئامرازی داوا کردن و پارانهوه
- ۳۸ ..... پاری دووهم : ئامرازی سینناکسی
- ۳۹ ..... پیشهکی
- ۴۲ ..... بهشی یهكهم میژووی لیگۆلینهوه له ئامرازهکانی سینناکسی

بەشى دووھەم: ئا مرازەكانى سىنتاكسى : ۶۳

۱- زاراوھى ئا مراز ۲- ناسىنى ئا مراز ۳- ئا مراز لەرووى،  
دروست بوونەوھە ، ۴- ئا مراز لەرووى ئەرکەوھە .

بەشى سۆيھەم: ئا مرازى سىنتاكسى پەيوھەستدار : ۷۲

۱- زاراوھى ئا مرازى پەيوھەستدار ۲- جۆرەكانى ئا مرازى  
پەيوھەستدار .

بەشى چوارەم: ئا مرازى سىنتاكسى گەيھەنەر : ۱۰۰

۱- زاراوھى ئا مرازى گەيھەنەر ۲- جۆرەكانى ئا مرازى  
گەيھەنەر .

۱- ئەنجام

۱۴۰ ۲- كورتكراوھەكان

۱۴۱ ۳- سەرچاوھەكان

۴- سەرچاوھى نمونەكان

۵- ناوھەرۆك

۱۵۱ ۶- بەرھەمەكانى دانەر

## بەرھەمەکانی دانەر

بەرھەمی لەچا بدراو :

- ۱- ریزمانی ئا خاوتنی کوردی ، بەغدا ، ۱۹۷۶ ( لەگەڵ لیژنەی زمان زانستەکانی کۆری زانیاری کورد )
- ۲- ئەلف و بیج کوردی بۆ مەعاییدی مامۆستایان ، بەغدا ۱۹۷۸ ( لەگەڵ چەند مامۆستا یەک بەتەکلێفی وەزارتی پەروەردە )
- ۳- ھەندئ ئامرازی سینتاکسی لەزمانی ئەدەبی ئیمپروۆی کوردیدا - بەرگی سێھەم بەغدا ۱۹۸۰ .
- ۴- رستەئ لیکدراوی شوپین کەوتووخواز لەگەڵ رستەئ شوپین کەوتووئ دیارخەری لەدیالیکتەنا و دیەکانی زمانی کوردیدا ، بەغدا ، ۱۹۸۰ .
- ۵- لیکۆلینە و ھەیک بەنا و نیشانی " دەربارەئ سینتاکسی زمانی کوردی گوواری رۆشنبیری نوئ ، ژمارە (۵۲) ئابی ، ۱۹۷۶ .
- ۶- ھاژتەکانی جنس و بینای بەرکارلەزا زادا ، وەرگێڕانی لەرووسیە و ھەیک گوواری کۆری زانیاری کورد ژمارە (۵) سالی ۱۹۷۷
- ۷- لیکۆلینە و ھەیک بەنا و نیشانی " ئامرازی گەھینەر ( کە ) لەزمانی ئەدەبی ئیمپروۆی کوردیدا " گوواری رۆژی کوردستان ژمارە (۵۸) سالی ۱۹۸۰ ( دەقی ئەم لیکۆلینە و ھەیک )

لهیه کهم کۆری وه رزی دووه می رۆشنبیری کۆمهلهی رۆشنبیری  
کوردی له ئیوارهی ۱۲/۳/ ۱۹۸۰ له هۆلی کۆمهله خویندرایه وه  
به ناوی ( کۆری زانستی زمانی کوردی )

۸- گهروگرفتی نووسینی فرمان و راناوی لکا و لسه رووی  
پیکه وه نووسان و پیکه وه نه نووسانه وه ، گوواری کۆری زانیاری  
عیراق ، دهستهی کورد- بهرگی نویه م .

۹- هه ندئ لایه نی و یکچوون له نیوان دیالیکتی زازا و  
دیالیکتی سۆرانی گوواری رۆشنبیری نوئ ژماره ( — ) سالی  
• ۱۹۸۸

۱۰- و تاریک به نا و نیشانی نووسینی پیتی ( ر ) به گرافیکای  
عه ره بی له زمانی کوردیدا - گوواری رۆژی کوردستان ژماره  
( ۵۷ ) سالی ۱۹۸۰ .

ئامراز له زمانی کوردیدا ( ئه مکتیبه )

۱- چاوک ساده میحوه ریکه بۆدروستکردنی چاوگی  
نوئ له زمانی کوردیدا ، گوواری کاروان ۱۹۸۶ .  
به ره مه می ئاماده بۆ چاپ :

۱- زانستی زمان وه رگێران له عه ره بیه وه له گه ل زیاد

کردن و خستنه سەر .

۲-- را ناوی ناوی دیار خرا و لهگۆڤه ره کانی دیا لیکتی  
ناوهندی زمانی بوردیدا دراوه به کۆری زانیاری عیراق  
دهستهی کورد .

۳- اداة الوصل ( که ) فی اللغة الاربعه الكرديه المعاصره ،  
( بحث باللفه العربيه ) دراوه به کۆری زانیاری عیراق  
دهستهی کورد .

۴- من اجل ان تسیر الکتابه الكرديه وطريقها الصحيح (بحث  
باللغة العربيه ) .

۵- باسه زمانیه کانی له رۆشنی کوردیدا ،  
کاری له بهره سست :

فهرهنگی گیرفانی کوردی - رووسی - رووسی، کوردی  
ههندی و تاری ئه ده بی به نا و نیشانی " رازی ته نیایی )  
- لیکولینه له زمانی کوردیدا .

- چهند لایه نیکی زمانی کوردی

بهره می تهوا و بۆ به شی کوردی زانکۆی سه لاهه دین به ناوی  
موحازهرات .

۱- ریزمانی زمانی کوردی پۆلی یه کهم :

۲- « « « « دووه م له گهل چه ند

تیبینیه ک .

۳- « « « « چواره م .

۴- دیا لیکته کانی زمانی کوردی بو پۆلی یه کهم

۵- ریزمانی زمانی کوردی پۆلی سییه م



